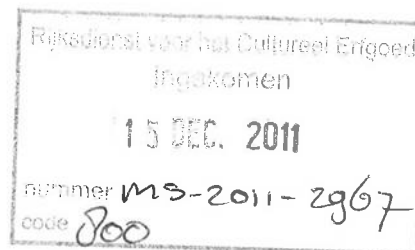

Monumenten Advies Commissie

Aan de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
t.a.v. [REDACTED]
Hoofd monumentenregistratie
Postbus 1600
3800 BP AMERSFOORT

Utrecht, 14 december 2011

Betreft: Aanvraag tot aanwijzing als rijksmonument art. 3 Monumentenwet

Geachte [REDACTED],

Door de Stichting Atlantikwallmuseum Scheveningen is bij u een aanvraag ingediend tot aanwijzing conform artikel 3 Monumentenwet van de zgn. Seyss-Inquartbunker te Wassenaar.

Ook de Stichting Menno van Coehoorn verzoekt u om over te willen gaan tot aanwijzing conform artikel 3 Monumentenwet van de zgn. Seyss-Inquartbunker te Wassenaar.

Voor nadere informatie inzake dit object moge verwezen worden naar de genoemde aanvraag van de Stichting Atlantikwallmuseum te Scheveningen, waarvan een afschrift bij deze brief is gevoegd.

De Stichting Menno van Coehoorn merkt daarbij op dat de bunker vooral bijzonder waardevol is in verband met de navolgende (cultuur-)historische betekenis:

1. haar belangrijke rol als veilig onderkomen van de Rijkscommissaris Seyss-Inquart en zijn staf (het civiele bestuur in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog),
2. daarna als essentieel deel van de bevelsstructuur (oorlogscommandopost) van de Militaire Gezagsdragers, i.c. de Bevelhebber der Landstrijdkrachten, in Nederland tijdens de Koude Oorlog, en
3. tenslotte als essentieel commando- en communicatiecentrum bij de aansturing van buitenlandse inzet van de Nederlandse Krijgsmacht in o.a. Libanon en Suriname en bij vredesmissies.

Veel voormalige verdedigingswerken uit de periode van de Koude Oorlog zijn inmiddels verdwenen. Om toch de herinnering aan deze belangrijke fase in de historie levend te houden is bescherming van de nog resterende objecten noodzakelijk. Gelukkig hebben wij uit recente contacten met de Rijksdienst de indruk gekregen dat deze visie ook door de Rijksdienst wordt gedeeld.

De Stichting Menno van Coehoorn is zich bewust van het zeer terughoudende beleid ten aanzien van de aanwijzing van nieuwe rijksmonumenten. Desondanks vragen wij onderhavige aanwijzing, omdat de Seyss-Inquartbunker als een hoogst zeldzaam object met grote cultuurhistorische waarde moet worden beschouwd.

De Stichting Menno van Coehoorn verzoekt u dan ook de Seyss-Inquartbunker te Wassenaar aan te wijzen als rijksmonument.

Namens de Stichting Menno van Coehoorn,

Ir. F.W. de Jong, [REDACTED]
Secretaris Monumenten Advies Commissie

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
t.a.v. [REDACTED]
hoofd monumentenregistratie
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort

Den Haag, 5 december 2011

Betreft: aanvraag tot aanwijzing als rijksmonument art.3 monumentenwet

Geachte [REDACTED],

Bijgaand treft u de aanvraag tot aanwijzing art. 3 monumentenwet aan van de Seyss Inquart bunker te Wassenaar.

De aanvraag is gericht op het beschermen van cultuurhistorisch waardevol erfgoed vanwege:

1. De betekenis als bescherming van het civiele bestuur c.q. de Rijkscommissaris in Den Haag tijdens de oorlog;
2. Het functioneren als militair verbindingscentrum na de oorlog en tijdens de Koude Oorlog;
3. Het functioneren tot ver in de jaren '80 voor de verbindingen met internationale UN-missie in Libanon en met de Nederlandse toepen in Suriname.

De Stichting Atlantikwallmuseum Scheveningen wil met deze aanvraag de bunker behoeden voor onoordeelkundige aantastingen. De Stichting beoogd in de bunker de geschiedenis in en na de oorlog van de bunker en van Den Haag als regeringscentrum en als stad voor vrede en veiligheid zichtbaar te maken.

In de bijlagen treft u aan:

- De aanvraag met toelichting en foto's;
- Een tekening met kadasteraanduiding;
- De statuten, inschrijving KvK en een jaarverslag van de Stichting Atlantikwallmuseum Scheveningen;
- De adhesieverklaring van de Stichting Militair Erfgoed.

Ik hoop dat u hiermee voldoende informatie te hebben gegeven voor het gunstig kunnen oordelen over de aanvraag. Indien nadere gegevens gewenst zijn zal ik mijn best doen die u te leveren.

Ir. G.W.O. Boissevain
voorzitter

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Retouradres: Postbus 1600 3800 BP Amersfoort

College van burgemeester en wethouders
van de Gemeente Wassenaar
Postbus 499
2240 AL WASSENAAR

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

Contactpersoon
Monumentenregistratie
T 033 42 17 421
F 033 42 17 799

Onze referentie
MS-2011-2967

Bijlagen
diverse

Datum 29 DEC. 2011

Betreft aanwijzing beschermd monument
Gemeente : Wassenaar
Rijksstraatweg/landgoed Clingendael te Wassenaar

Monumentnummer: 532049

Geacht college,

Met deze brief start ik de procedure tot aanwijzing als beschermd rijksmonument van het bovengenoemde object. Voordat ik een besluit tot aanwijzing neem, heb ik uw advies nodig. Informatie over het object van aanwijzing vindt u in de bijlagen.

Wat vraag ik van u?

Ik verzoek u mij binnen vijf maanden het volgende toe te zenden:

- Uw advies voor de aanwijzing. Als ik binnen vijf maanden geen advies heb ontvangen, dan neem ik aan dat u van advisering afziet.
- Een verslag van het horen van belanghebbenden.

Als u afziet van het horen van belanghebbenden, verzoek ik u mij hiervan op de hoogte te brengen.

NB: Wanneer het een kerkelijk monument betreft ontvang ik graag een verslag van het overleg met de eigenaar van het monument.

Als het pand of object buiten de bebouwde kom ligt, dan hoor ik dat bij voorkeur per omgaande van u. In dat geval moet ik namelijk zo snel mogelijk ook Gedeputeerde Staten om advies vragen.

Ik stel uw medewerking op prijs en zie uw reactie met belangstelling tegemoet.

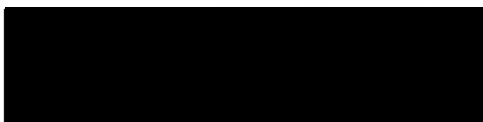
Onze referentie
MS-2011-2967

Vragen stellen of reageren

Meer informatie vindt u op www.cultureelerfgoed.nl, de website van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Daar vindt u ook de wettekst en de beleidsregel(s) voor de aanwijzing van beschermde monumenten. U kunt ook mailen met info@cultureelerfgoed.nl of bellen met onze InfoDesk, telefoonnummer 033 42 17 456.

Hoogachtend,

De staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
namens deze,
het hoofd Monumentenregistratie & Subsidies,

mr. Tjeu Otten

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Retouradres: Postbus 1600 3800 BP Amersfoort

Gedeputeerde staten van
de Provincie Zuid-Holland
Postbus 90602
2509 LP 'S-GRAVENHAGE

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

Contactpersoon
Monumentenregistratie
T 033 42 17 421
F 033 42 17 799

Onze referentie
MS-2011-2967

Bijlagen
diverse

Datum **29 DEC. 2011**
Betreft aanwijzing beschermd monument
Gemeente : Wassenaar
Rijksstraatweg/landgoed Clingendael te Wassenaar

Monumentnummer: 532049

Geacht college,

Verzoek om advies

Onlangs startte ik de procedure tot aanwijzing als beschermd monument van bovengenoemd object. Daartoe zond ik een adviesaanvraag aan de gemeente waarin het object gelegen is. Het object is buiten de bebouwde kom gelegen. Daarom heb ik, voordat ik een besluit tot aanwijzing neem, ook uw advies nodig.

Informatie over het object van aanwijzing vindt u in de bijlagen. De aanwijzingsprocedure is beschreven in artikel 3 van de Monumentenwet 1988.

Termijn

U heeft 4 maanden de tijd om tot uw advies te komen. Een zo spoedig mogelijk advies is uiteraard welkom. Als ik binnen de termijn geen advies of verzoek om verlenging van de adviestermijn heb ontvangen, neem ik aan dat u afziet van de advisering.

Ik stel uw medewerking op prijs en zie uw reactie met belangstelling tegemoet.

Vragen stellen of reageren

Meer informatie vindt u op www.cultureelerfgoed.nl, de website van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Daar vindt u ook de wettekst en de beleidsregel(s) voor de aanwijzing van beschermde monumenten.

Onze referentie
MS-2011-2967

U kunt ook mailen met info@cultureelerfgoed.nl of bellen met onze InfoDesk,
telefoonnummer 033 42 17 456.

Hoogachtend,

De staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
namens deze,
het hoofd Monumentenregistratie & Subsidies,

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Tjeu Otten', with a long horizontal stroke extending to the right.

mr. Tjeu Otten

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Retouradres: Postbus 1600 3800 BP Amersfoort

AANTEKENEN
DE STAAT (DEFENSIE)
Postbus 16350
2500BJ S GRAVENHAGE

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

Contactpersoon
Monumentenregistratie
T 033 42 17 421
F 033 42 17 799

Onze referentie
MS-2011-2967

Bijlagen
diverse

Datum 29 DEC. 2011
Betreft aanwijzing beschermd monument
Gemeente : Wassenaar
Rijksstraatweg/landgoed Clingendael te Wassenaar

Monumentnummer: 532049

Geachte heer, mevrouw,

U ontvangt deze brief, omdat ik overweeg bovengenoemd object aan te wijzen als een door het rijk beschermd monument. U staat bij het kadaster bekend als gerechtigde op dit object. Hieronder licht ik toe wat het voor u betekent als het object een door het rijk beschermd monument wordt en wat de procedure inhoudt. Meer informatie over het object vindt u in de bijlagen.

Adviseurs

Voordat ik een besluit neem om het object aan te wijzen, vraag ik advies aan de gemeente. Het verzoek om advies is gelijktijdig met deze brief verzonden en hiermee is de procedure van de Monumentenwet 1988 gestart. De gemeente heeft 5 maanden de tijd om te adviseren. Wanneer het object buiten de bebouwde kom ligt, zal ik ook aan de provincie advies vragen. Verder vraag ik advies aan de Raad voor Cultuur.

Gemeente vraagt naar uw visie

Voordat de gemeente advies geeft, zal ze u uw visie vragen. De gemeente zal u daarvoor benaderen.

Duur van de procedure

De procedure is begonnen op het moment dat deze brief werd verstuurd en duurt maximaal tien maanden. Door bijzondere omstandigheden kan de procedure langer duren.

Nu al beschermd

Tijdens de aanwijzingsprocedure wordt het object beschermd alsof het al een door het rijk beschermd monument is. Dat heet 'voorbescherming' en is geregeld in de Monumentenwet 1988. Het houdt in dat u nu al voor elke wijziging aan het object een vergunning moet aanvragen bij de gemeente. Informatie hierover kunt u bij de gemeente krijgen.

Besluit tot aanwijzen

Nadat ik alle adviezen heb ontvangen besluit ik of het object wordt aangewezen als rijksmonument. Als dat gebeurt, wordt het object ingeschreven in het

register van rijksmonumenten. De voorbescherming gaat dan over in definitieve bescherming. Het besluit kan ook negatief zijn. Het object wordt dan niet ingeschreven in het register van rijksmonumenten en de voorbescherming wordt opgeheven.

Ik stuur u mijn besluit over de aanwijzing of afwijzing toe. In de brief met het besluit staat ook hoe u eventueel bezwaar kunt maken.

Vragen stellen of reageren

Meer informatie vindt u op www.cultureelerfgoed.nl, de website van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Daar vindt u ook de wettekst en de beleidsregel(s) voor de aanwijzing van beschermde monumenten. U kunt ook mailen met info@cultureelerfgoed.nl of bellen met onze InfoDesk, telefoonnummer 033 42 17 456.

Hoogachtend,

De staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
namens deze,
het hoofd Monumentenregistratie & Subsidies,

mr. Tjeu Otten

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Retouradres: Postbus 1600 3800 BP Amersfoort

Stichting Menno van Coehoorn
Mariaplaats 51
3511 LM UTRECHT

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

Contactpersoon
Monumentenregistratie
T 033 42 17 421
F 033 42 17 799

Onze referentie
MS-2011-2967

Bijlagen
geen

Datum 29 DEC. 2011
Betreft aanwijzing beschermd monument
Gemeente : Wassenaar
Rijksstraatweg/landgoed Clingendael te Wassenaar

Monumentnummer: 532049

Geachte heer, mevrouw,

U ontvangt deze brief naar aanleiding van uw verzoek bovengenoemd object aan te wijzen als een door het rijk beschermd monument. Hieronder licht ik de procedure toe.

Adviseurs

Voordat ik een besluit neem om het object aan te wijzen, vraag ik advies aan de gemeente. Het verzoek om advies is gelijktijdig met deze brief verzonden en hiermee is de procedure van de Monumentenwet 1988 gestart. De gemeente heeft 5 maanden de tijd om te adviseren. Wanneer het object buiten de bebouwde kom ligt, zal ik ook aan de provincie advies vragen. Verder vraag ik advies aan de Raad voor Cultuur.

Gemeente vraagt naar uw visie

Voordat de gemeente advies geeft, zal ze uw visie vragen. De gemeente zal u daarvoor benaderen.

Duur van de procedure

De procedure is begonnen op het moment dat deze brief werd verstuurd en duurt maximaal tien maanden. Door bijzondere omstandigheden kan de procedure langer duren.

Nu al beschermd

Tijdens de aanwijzingsprocedure wordt het object beschermd alsof het al een door het rijk beschermd monument is. Dat heet 'voorbescherming' en is geregeld in de Monumentenwet 1988. Het houdt in dat nu al voor elke wijziging aan het object een vergunning moet worden aangevraagd bij de gemeente.

Besluit tot aanwijzen

Nadat ik alle adviezen heb ontvangen besluit ik of het object wordt aangewezen als rijksmonument. Als dat gebeurt, wordt het object ingeschreven in het register van rijksmonumenten.

De voorbescherming gaat dan over in definitieve bescherming. Het besluit kan ook negatief zijn. Het object wordt dan niet ingeschreven in het register van rijksmonumenten en de voorbescherming wordt opgeheven.

Ik stuur u mijn besluit over de aanwijzing of afwijzing toe.

Vragen stellen of reageren

Meer informatie vindt u op www.cultureelerfgoed.nl, de website van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Daar vindt u ook de wettekst en de beleidsregel(s) voor de aanwijzing van beschermde monumenten. U kunt ook mailen met info@cultureelerfgoed.nl of bellen met onze InfoDesk, telefoonnummer 033 42 17 456.

Hoogachtend,

De staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
namens deze,
het hoofd Monumentenregistratie & Subsidies,

mr. Tjeu Otten

**Rijksdienst voor het Cultureel
Erfgoed, Ministerie van Onderwijs,
Cultuur en Wetenschap**
Postbus 1600
3800 BP AMERSFOORT

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ingekomen

05 JAN. 2012

nummer
code

3 JAN 2012

Aan

Verzonden

Van

Kenmerk

Z - 799 / IN-00758

Referentie

Beleid

Pagina

1 van 1

Datum

3 januari 2012

Bijlage(n)

1

Onderwerp Start procedure en verzoek advies en verslag inzake aanwijzing beschermd monument
Rijksstraatweg/landgoed Clingendaal

Geachte heer / mevrouw,

Uw brief inzake Start procedure en verzoek advies en verslag inzake aanwijzing beschermd monument
Rijksstraatweg/landgoed Clingendaal, is in goede orde ontvangen en wordt behandeld door de afdeling
Beleid.

De voorgeschreven afhandelingstermijn bedraagt 6 weken. Als de afhandeling niet binnen de gestelde
termijn lukt, ontvangt u vóór het verstrijken van deze termijn een bericht, met de reden van de
vertraging en een nieuwe afhandelingsdatum.

Als u vragen heeft, u contact opnemen met de afdeling Beleid, telefoonnummer 14070.

Hoogachtend,

Het hoofd van de afdeling Beleid,

Drs. H.J. van Schaik

[REDACTED]

Van: [REDACTED]

Verzonden: vrijdag 13 januari 2012 14:06

Aan: [REDACTED]

Onderwerp: FW: Commandobunker. T.a.v. [REDACTED]

Bijlagen: Brief B&W W'naar 12-12-2011.doc

Hoi [REDACTED],

Wil jij de heer van Rijkevorsel het aanwijzingsverzoek en de adviesaanvraag toesturen.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

.....
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap / Ministry of Education, Culture and Science

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed / Cultural Heritage Agency

Smallepad 5 | 3811 MG | Amersfoort | kamernummer 3.24

Postbus 1600 / P.O. Box 1600 | 3800 BP | Amersfoort | The Netherlands

.....
T +31 33 421 74 21

F +31 33 421 77 99

www.cultureelerfgoed.nl
.....

Van: InfoDesk

Verzonden: vrijdag 13 januari 2012 14:04

Aan: [REDACTED]

CC: [REDACTED]

Onderwerp: FW: Commandobunker. T.a.v. [REDACTED]

Dag [REDACTED],

Gaarne behandeling overnemen.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]
Medewerker InfoDesk

.....
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Smallepad 5 | 3811 MG | Amersfoort | kamernummer 3.45

Postbus 1600 | 3800 BP | Amersfoort

.....
T 033 421 74 56 **F** 033 421 77 99

18-1-2012

p.berendse@cultureelerfgoed.nl
www.cultureelerfgoed.nl

.....

 Is het echt nodig dat u dit mailbericht ook uitprint?

Van: [REDACTED]
Verzonden: vrijdag 13 januari 2012 12:50
Aan: InfoDesk
Onderwerp: Fw: Commandobunker. T.a.v. [REDACTED].

From: [REDACTED]
Sent: Friday, January 13, 2012 12:25 PM
To: info@cultureelerfgoed.nl
Subject: Commandobunker. T.a.v. [REDACTED].

Geachte [REDACTED],

Als bijlage ontvangt U de brief van de wijkvereniging Benoordenhout aan de gemeente Wassenaar over de commandobunker van de Rijkscommissaris cum annexis.

Uit de brief blijkt dat het gaat om een ensemble dat niet alleen de commandobunker met aangebouwde keukenbunkers betreft, maar ook enige (drie) omringende geschutbunkers of tobruks, zomede een aantal piramidevormige betonblokken waaraan de tuinen van de zendmast waren bevestigd.

Graag ontvang ik op mijn beurt afschrift van de de stukken betreffende de op 29 december j.l. gestarte procedure tot aanwijzing van de bunker.

Tenslotte dank ik U nogmaals hartelijk voor de informatie die U mij hebt gegeven.

Met beste groet,

[REDACTED]

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Scan
cc Griep
Cormie
Penée

Wijkvereniging Benoordenhout

Postbus 96839
2509 JE DEN HAAG

10 JAN, 2012

Aan
Van
Referentie
Datum
Onderwerp

070 5211378
9 januari 2012
Bunkers Clingendael

Verzonden
Kenmerk
Pagina
Bijlage(n)

11064074
1 van 1

Geachte ,

In uw brief van 12 december 2011 vraagt u aandacht voor het bunkercomplex tegenover de Julianakazerne aan de Van Brienenvlaan.

De gemeente is sinds kort in overleg met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) omdat deze laatste voornemens is de Seyss Inquart bunker aan te wijzen als rijksmonument. Hiermee is de mogelijke aanwijzing van het belangrijkste object dat door u wordt genoemd in gang gezet. Omdat het horen van belanghebbenden onderdeel uitmaakt van de aanwijzingsprocedure zult u in een later stadium een uitnodiging ontvangen.

De gemeente heeft nieuw beleid op het gebied van het cultureel erfgoed opgesteld dat momenteel door de raad wordt behandeld. Hieronder valt ook het beleid voor de aanwijzing van gemeentelijke monumenten.

Voor een procedure tot aanwijzing van gemeentelijk monument wacht ik eerst de rijksprocedure en de besluitvorming van ons beleid af. Pas na deze twee processen kan ik bepalen voor welke delen nog een procedure moet worden opgestart.

Ik hoop u hiermee op dit moment voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,

Het hoofd van de afdeling beleid,

Drs. H.J. van Schaik

Aan het College van Burgemeester en Wethouders
van gemeente Wassenaar
Postbus 499
2240 AL Wassenaar

Den Haag, 12 december 2011

Betreft: commandobunker c.s.

Zeer geacht College,

Hiermee mogen wij uw aandacht vragen voor het volgende.

Aan het einde van de Wassenaarseweg, daar waar de Van Brienenlaan begint, ligt tegenover de Julianakazerne een bebouwd terrein, dat als geheel in zowel in geschiedkundig als monumentaal opzicht van zeer bijzonder belang moet worden geacht.

Het is gelegen op Wassenaars grondgebied.

Op dit terrein worden bevinden zich:

1. enorme als landbouwschuur vermomde bunker (60 bij 30 meter ; vier lagen ; twee verdiepingen), welke diende als commandobunker voor de Rijkscommissaris;
2. er aan vast gebouwde keukenbunkers, met vluchtingen;
3. apart gelegen geschutbunkers (machinegeweren, mortieren), oftewel tobruks, ter bescherming van de hoofdbunker;
4. enige piramidevormige betonblokken, waaraan tuinen van de bij het complex behorende zendmast waren bevestigd.

Voorts treft men zulke betonblokken aan op een naastgelegen weiland, behorend tot het landgoed Clingendael, (eveneens Gemeente Wassenaar) en in de berm van de Wassenaarse weg.

Bijgaand moge U een serie foto's aantreffen, waarop alle hierboven genoemde zaken zijn weergegeven.

Informatie van de kant van Erfgoed Nederland leert ons dat voren beschreven complex geen rijksmonument is en evenmin voorkomt op de lijst van objecten die de rijksdienst alsnog zou willen voorstellen voor aanwijzing.

Ook is het complex, naar ons van de zijde van uw gemeente werd meegedeeld, niet aangewezen en geregistreerd als monument door de gemeente Wassenaar.

Wel is de er tegenover gelegen Julianakazerne, die zich op Haags grondgebied bevindt, op 29 april 2009 door de gemeente Den Haag als monument geregistreerd.

Het zal U bekend zijn dat Defensie die kazerne gaat afstoten. Dit lot zal, naar mag worden aangenomen, ook beschoren zijn aan voren bedoeld complex, dat immers ook bij Defensie in gebruik is.

Het zal overigens zeker aan dat gebruik te danken zijn, dat het geheel –afgezien van de hier en daar wat gebrekkige staat van onderhoud- er nog opmerkelijk ongeschonden uitziet.
Ook het interieur van de commandobunker vertoont veel authentieke ruimtes en details.

Ook al zullen veel mensen die de oorlog hebben meegemaakt liever niet herinnerd worden aan wat zich daar in oorlogstijd heeft afgespeeld, neemt het complex ons inziens –ook in bouwkundig opzicht- een dusdanig belangrijke plaats in de geschiedenis van ons land in, dat het de status van monument met de daaraan gekoppelde bescherming ten zeerste verdient.

Wij verzoeken U dan ook te willen bewerkstelligen dat vorenbedoeld terrein met bebouwing door de gemeente Wassenaar wordt aangewezen , geregistreerd en beschermd als monument, waarbij ook de piramidevormige betonblokken op het belendend weiland (Clingendael) worden meegenomen.

De Wijkvereniging Benoordenhout , die het onderhavige terrein en het landgoed Clingendael tot haar werkgebied rekent, zou zeer verheugd zijn indien zij van U een positieve reactie zou mogen ontvangen.

Met vriendelijke groet,
namens Wijkvereniging Benoordenhout

Dr Mr T.G. Tan
voorzitter

Mw. Mr Corine M.E. Buter-de Haas
bestuurslid ruimtelijke ordening

CC leden van de Gemeenteraad.

Bruijn, Annemiek de

Van: [REDACTED]

Verzonden: woensdag 18 januari 2012 11:52

Aan: [REDACTED]

Onderwerp: FW: commandobunker T.a.v. [REDACTED]

Bijlagen: IMG_2535.jpg; IMG_2537.jpg; IMG_2542.jpg; IMG_2602.jpg; IMG_2597.jpg; IMG_2601.jpg;
IMG_2539.jpg; IMG_2541.jpg; IMG_2538.jpg; IMG_2603.jpg; IMG_2535.jpg; IMG_2607.jpg;
IMG_2599.jpg; IMG_2534.jpg; IMG_2537.jpg

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]
Hoofd Monumentenregistratie & Subsidies
Wabocoördinatie

.....
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap / Ministry of Education, Culture and Science

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed / Cultural Heritage Agency

Smallepad 5 | 3811 MG | Amersfoort | kamernummer 3.24

Postbus 1600 / P.O. Box 1600 | 3800 BP | Amersfoort | The Netherlands

www.cultureelerfgoed.nl

.....

Van: InfoDesk

Verzonden: woensdag 18 januari 2012 11:41

Aan: [REDACTED]

Onderwerp: FW: commandobunker T.a.v. [REDACTED]

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]
Medewerker InfoDesk

.....
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Smallepad 5 | 3811 MG | Amersfoort | kamernummer 3.45

Postbus 1600 | 3800 BP | Amersfoort

info@cultureelerfgoed.nl
www.cultureelerfgoed.nl

Van: [REDACTED]
Verzonden: woensdag 18 januari 2012 11:39
Aan: InfoDesk
Onderwerp: Fw: commandobunker T.a.v. [REDACTED]

Geachte [REDACTED],

Ten gerieve van uw dienst stuur ik U hierbij een serie foto's van de Commandobunker cum annexis.

Voor uitleg verwijst ik U naar onderstaand bericht

Laat U mij s.v.p. even weten of U deze zending en ook de eerder gestuurde afschriften van o.a. de brief aan Wassenaar in goede orde ontvangen hebt ?

Met beste groet,

[REDACTED]

From: [REDACTED]
Sent: Friday, December 09, 2011 1:22 PM
To: [REDACTED]
Subject: Re: commandobunker

Geachte [REDACTED],

Dank voor uw reactie. Wat uiterst toevallig dat uw vader zijn dienstdag in de bunker heeft doorgebracht !

Enige toelichting op de foto's :

2534 toont op de voorgrond de keukenbunkers ;

2602 toont de zijkant van een keukenbunker ;

2603 laat een als camouflage baksteen- geschilderde betonmuur van de hoofdbunker zien ;

2542, 2539, 2538 zijn foto's van tobruks ;

op 2597 en 2599 zijn enige piramidevormige betonblokken verband houdend met de zendmast te zien. Die op foto 2597 zijn te vinden op een belendend weiland behorend tot 'Cligendael' ; de rest van de foto's betreffen de hoofdbunker , een ervan ,2601, met de bouwsels op het pannendak.

Ik hoop dat alles goed overkomt.

Aan U de keuze !

Met beste groet,

[REDACTED]

From: [REDACTED]
Sent: Friday, December 09, 2011 12:12 PM
To: [REDACTED]
Subject: RE: commandobunker

Geachte heer [REDACTED],

Dank u wel voor uw email. Ik zal er vandaag naar kijken. Lijkt me zo op het eerste gezicht zeker een interessant onderwerp om de media mee op te zoeken.
Mijn vader heeft zijn dienstdtijd trouwens in die bunker doorgebracht, in de jaren 70.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Van: [REDACTED]
Verzonden: vrijdag 9 december 2011 12:08
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: commandobunker

Geachte [REDACTED],

Hierbij reeds de tekst van de brief.
Foto's volgen.

Met beste groet,

[REDACTED]

Tekst ingevoegd door Panda IS 2011:

Als het hier gaat om een ongevraagde e-mail (SPAM), klik dan op de volgende link om de e-mail te herclasseren: [It is SPAM!](#)

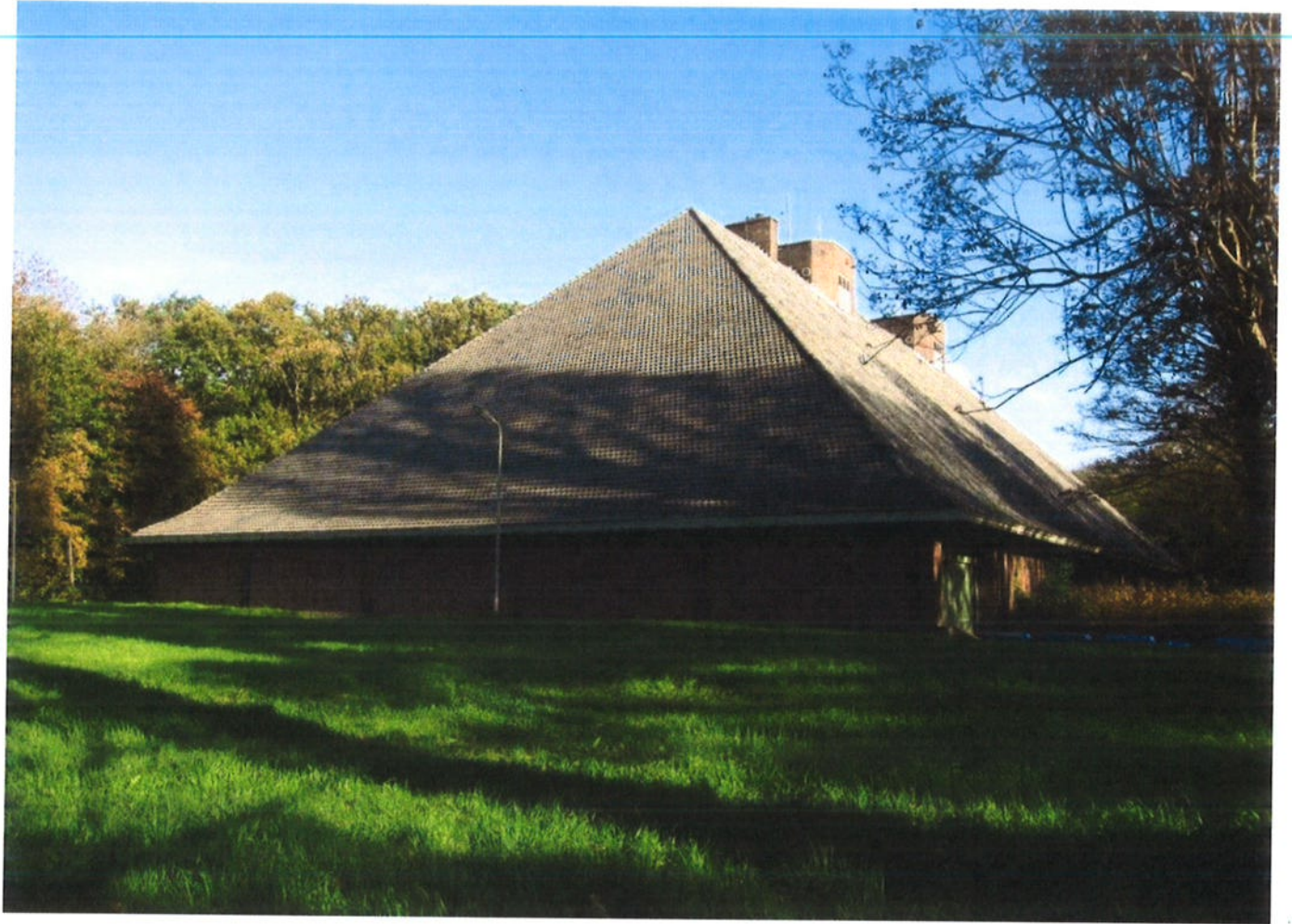

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

> Retouradres Postbus 1600 3800 BP Amersfoort

Stichting Atlantikwall Museum Scheveningen

Postbus 84371
2508 AJ DEN HAAG

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

Contactpersoon

[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]@
cultureelerfgoed.nl

Onze referentie
MS-2012-80

Uw referentie
Uw brief d.d. 5 december
2011

Bijlagen
1

Datum **23 JAN. 2012**
Betreft Buiten behandeling laten verzoek tot aanwijzing als beschermd
monument
Gemeente : Wassenaar
Plaats : Wassenaar
Object : Seyss-Inquartbunker

Geachte [Redacted],

Een verzoek tot aanwijzing als beschermd rijksmonument kan alleen leiden tot een besluit als het wordt ingediend door een belanghebbende. Aangezien ik in uw brief geen aanleiding meen te kunnen vinden om u als belanghebbende te beschouwen, kan ik uw verzoek niet in behandeling nemen.

Belanghebbende is degene die een rechtstreeks belang heeft bij een besluit tot aanwijzing als beschermd rijksmonument. Een rechtstreeks belang is aanwezig bij de degene die het monument in eigendom heeft en/of een beperkt zakelijk recht daarop heeft. Daarnaast kan een rechtstreeks belang ook aanwezig zijn bij een organisatie die blijkens doelstelling en feitelijke werkzaamheden specifiek is gericht op de bescherming van monumenten.

Uit de statuten, zoals opgenomen in de akte van oprichting van de Stichting Atlantikwall Museum Scheveningen d.d. 30 september 2005, blijkt niet dat monumentenbescherming c.q. zorg voor onroerend cultureel erfgoed onder de genoemde doelstellingen valt. Het specifieke belang van de stichting bij de aanwijzing van de Seyss-inquartbunker volgt derhalve niet uit de doelstelling. Daarom is de Stichting Atlantikwall Museum Scheveningen niet aan te merken als belanghebbende.

Een belanghebbende kan tegen dit besluit binnen zes weken na de dag waarop het besluit hem is toegezonden schriftelijk bezwaar maken. De belanghebbende dient daartoe een bezwaarschrift in bij de minister van OCW, onder vermelding van "Bezwaar", ter attentie van DUO, Postbus 606, 2700 ML in Zoetermeer. Meer informatie over het maken van bezwaar vindt u op www.bezwaarschriftenocw.nl

Een afschrift van deze beschikking zend ik aan het college van gedeputeerde staten van de provincie Zuid-Holland en aan het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Wassenaar.

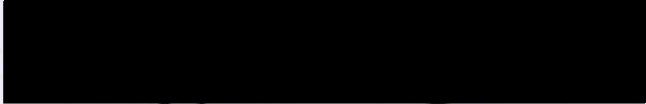

Onze referentie
MS-2011-2927

Tot slot deel ik u mee dat ik op 15 december jl. nog een verzoek tot aanwijzing van de Seyss-Inquartbunker te Wassenaar heb ontvangen. Naar aanleiding van dit verzoek is op 29 december 2011 de procedure tot aanwijzing als beschermd monument gestart.

Hoogachtend, *en met vriendelijke groet,*

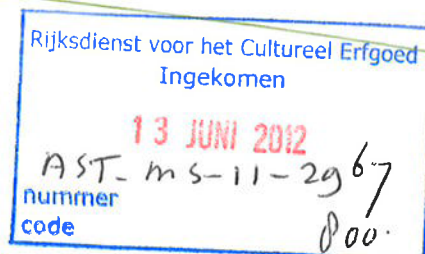
De staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
namens deze,
het hoofd Monumentenregistratie & Subsidies,

mr. Tjeu Otten

Bijlagen:

- Div. stukken behorende bij uw verzoek tot aanwijzing van 5 december 2011

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
 Monumentenregistratie
 Postbus 1600
 3800 BP AMERSFOORT

Van [REDACTED]
Referentie MS-2011-2967
Datum 7 juni 2012

Verzonden 12 JUNI 2012
Kenmerk Z 799
Pagina 1 van 1
Bijlage(n) Verslag zienswijzen
 belanghebbenden

Onderwerp Aanwijzing beschermd monument Rijksstraatweg/landgoed Clingendael te Wassenaar

Geachte [REDACTED],

Op 30 december 2011 ontving de gemeente Wassenaar uw brief waarin u laat weten de procedure tot aanwijzing als beschermd rijksmonument te starten voor de Seyss Inquartbunker op het landgoed Clingendael te Wassenaar. U heeft de gemeente gevraagd om advies en het horen van belanghebbenden.

Hierbij laat ik u weten dat het college van Burgemeester en Wethouders op 4 juni jl. positief heeft geadviseerd ten aanzien van de aanwijzing als beschermd monument. De bunker is een dusdanig cultuurhistorisch waardevol object dat deze bescherming verdient op nationaal niveau, als rijksmonument. De gemeente Wassenaar is daarbij tevens van mening dat ook de onderdelen die gelegen zijn op het huidige perceel en een directe relatie hebben met de bunker, zoals de tobruks, eveneens voor rijksbescherming in aanmerking komen.

Het verslag van het horen van de belanghebbenden gaat hierbij.

Met vriendelijke groet,

Het hoofd van de afdeling beleid, [REDACTED]

Drs. H.J. van Schaik

Verslag zienswijzen vanwege voornemen aanwijzing als rijksmonument van de Seyss Inquart-bunker op het landgoed Clingendael te Wassenaar

Op 29 december 2011 heeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed de gemeente Wassenaar op de hoogte gesteld van haar voornemen de procedure tot aanwijzing van beschermd monument te starten voor de Seyss Inquart-bunker, gelegen op landgoed Clingendael, monumentnummer 532049.

Aan de gemeente is gevraagd om advies en een verslag van het horen van belanghebbenden.

Op 6 maart jl. zijn de volgende belanghebbenden aangeschreven om hun zienswijze in te dienen: de Wijkvereniging Benoordenhout, het Ministerie van Defensie, de Facilitaire Dienst en de heer Ambachtsheer als hoofd Monumentenzorg van de gemeente Den Haag. De eerste en laatste hebben gereageerd op het.

Op 29 maart jl. heeft een hoorzitting plaatsgevonden waarbij [REDACTED] en [REDACTED] aanwezig waren als vertegenwoordigers van de Wijkvereniging Benoordenhout. Zij zijn van mening dat de op hetzelfde terrein gelegen geschutbunkers (de zogenaamde tobruks) en de piramidevormige betonblokken waaraan de tuinen van de zendmast waren bevestigd, ook bescherming verdienen. Zij verzoeken dat zowel de tobruks als de piramidevormige blokken in het voorstel tot aanwijzing worden meegenomen.

Op 4 april is de zienswijze van de heer Ambachtsheer ingediend. Hij meent dat het voor zich spreekt dat de meest belangrijke restanten van de Duitse verdedigingswerken de hoogste vorm van bescherming verdienen. Nationaal gezien is de bunker bijzonder waardevol vanwege de omvang, de typologische zeldzaamheid, zijn uniciteit en de aan de bunker verbonden geschiedkundige herinnering als onderdeel van de residentie van de Rijkscommissaris van de bezette Nederlandse gebieden. Hij concludeert dat de bunker een plaats op de rijksmonumentenlijst verdient.

Scan
cc Griep
Corne
Konee

Wijkvereniging Benoordenhout

Postbus 96839
2509 JE DEN HAAG

10 JAN. 2012

Aan
Van
Referentie 070 5211378
Datum 9 januari 2012
Onderwerp Bunkers Clingendael

Verzonden
Kenmerk 11064074
Pagina 1 van 1
Bijlage(n)

Geachte [REDACTED],

In uw brief van 12 december 2011 vraagt u aandacht voor het bunkercomplex tegenover de Julianakazerne aan de Van Brienelaan.

De gemeente is sinds kort in overleg met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) omdat deze laatste voornemens is de Seyss Inquart bunker aan te wijzen als rijksmonument. Hiermee is de mogelijke aanwijzing van het belangrijkste object dat door u wordt genoemd in gang gezet. Omdat het horen van belanghebbenden onderdeel uitmaakt van de aanwijzingsprocedure zult u in een later stadium een uitnodiging ontvangen.

De gemeente heeft nieuw beleid op het gebied van het cultureel erfgoed opgesteld dat momenteel door de raad wordt behandeld. Hieronder valt ook het beleid voor de aanwijzing van gemeentelijke monumenten.

Voor een procedure tot aanwijzing van gemeentelijk monument wacht ik eerst de rijksprocedure en de besluitvorming van ons beleid af. Pas na deze twee processen kan ik bepalen voor welke delen nog een procedure moet worden opgestart.

Ik hoop u hiermee op dit moment voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,

Het hoofd van de afdeling beleid,

Drs. H.J. van Schaik

Aan het College van Burgemeester en Wethouders
van gemeente Wassenaar
Postbus 499
2240 AL Wassenaar

Den Haag, 12 december 2011

Betreft: commandobunker c.s.

Zeer geacht College,

Hiermee mogen wij uw aandacht vragen voor het volgende.

Aan het einde van de Wassenaarseweg, daar waar de Van Brienenvaan begint, ligt tegenover de Julianakazerne een bebouwd terrein, dat als geheel in zowel in geschiedkundig als monumentaal opzicht van zeer bijzonder belang moet worden geacht.

Het is gelegen op Wassenaars grondgebied.

Op dit terrein worden bevinden zich:

1. enorme als landbouwschuur vermomde bunker (60 bij 30 meter ; vier lagen ; twee verdiepingen), welke diende als commandobunker voor de Rijkscommissaris;
2. er aan vast gebouwde keukenbunkers, met vluchtingen;
3. apart gelegen geschutbunkers (machinegeweren, mortieren), oftewel tobruks, ter bescherming van de hoofdbunker;
4. enige piramidevormige betonblokken, waaraan tuilen van de bij het complex behorende zendmast waren bevestigd.

Voorts treft men zulke betonblokken aan op een naastgelegen weiland, behorend tot het landgoed Clingendael, (eveneens Gemeente Wassenaar) en in de berm van de Wassenaarse weg.

Bijgaand moge U een serie foto's aantreffen, waarop alle hierboven genoemde zaken zijn weergegeven.

Informatie van de kant van Erfgoed Nederland leert ons dat voren beschreven complex geen rijksmonument is en evenmin voorkomt op de lijst van objecten die de rijksdienst alsnog zou willen voorstellen voor aanwijzing.

Ook is het complex, naar ons van de zijde van uw gemeente werd meegedeeld, niet aangewezen en geregistreerd als monument door de gemeente Wassenaar.

Wel is de er tegenover gelegen Julianakazerne, die zich op Haags grondgebied bevindt, op 29 april 2009 door de gemeente Den Haag als monument geregistreerd.

Het zal U bekend zijn dat Defensie die kazerne gaat afstoten. Dit lot zal, naar mag worden aangenomen, ook beschoren zijn aan voren bedoeld complex, dat immers ook bij Defensie in gebruik is.

Het zal overigens zeker aan dat gebruik te danken zijn, dat het geheel –afgezien van de hier en daar wat gebrekkige staat van onderhoud- er nog opmerkelijk ongeschonden uitziet.
Ook het interieur van de commandobunker vertoont veel authentieke ruimtes en details.

Ook al zullen veel mensen die de oorlog hebben meegemaakt liever niet herinnerd worden aan wat zich daar in oorlogstijd heeft afgespeeld, neemt het complex ons inziens –ook in bouwkundig opzicht- een dusdanig belangrijke plaats in de geschiedenis van ons land in, dat het de status van monument met de daaraan gekoppelde bescherming ten zeerste verdient.
Wij verzoeken U dan ook te willen bewerkstelligen dat vorenbedoeld terrein met bebouwing door de gemeente Wassenaar wordt aangewezen , geregistreerd en beschermd als monument, waarbij ook de piramidevormige betonblokken op het belendend weiland (Clingendael) worden meegenomen.

De Wijkvereniging Benoordenhout , die het onderhavige terrein en het landgoed Clingendael tot haar werkgebied rekent, zou zeer verheugd zijn indien zij van U een positieve reactie zou mogen ontvangen.

Met vriendelijke groet,
namens Wijkvereniging Benoordenhout

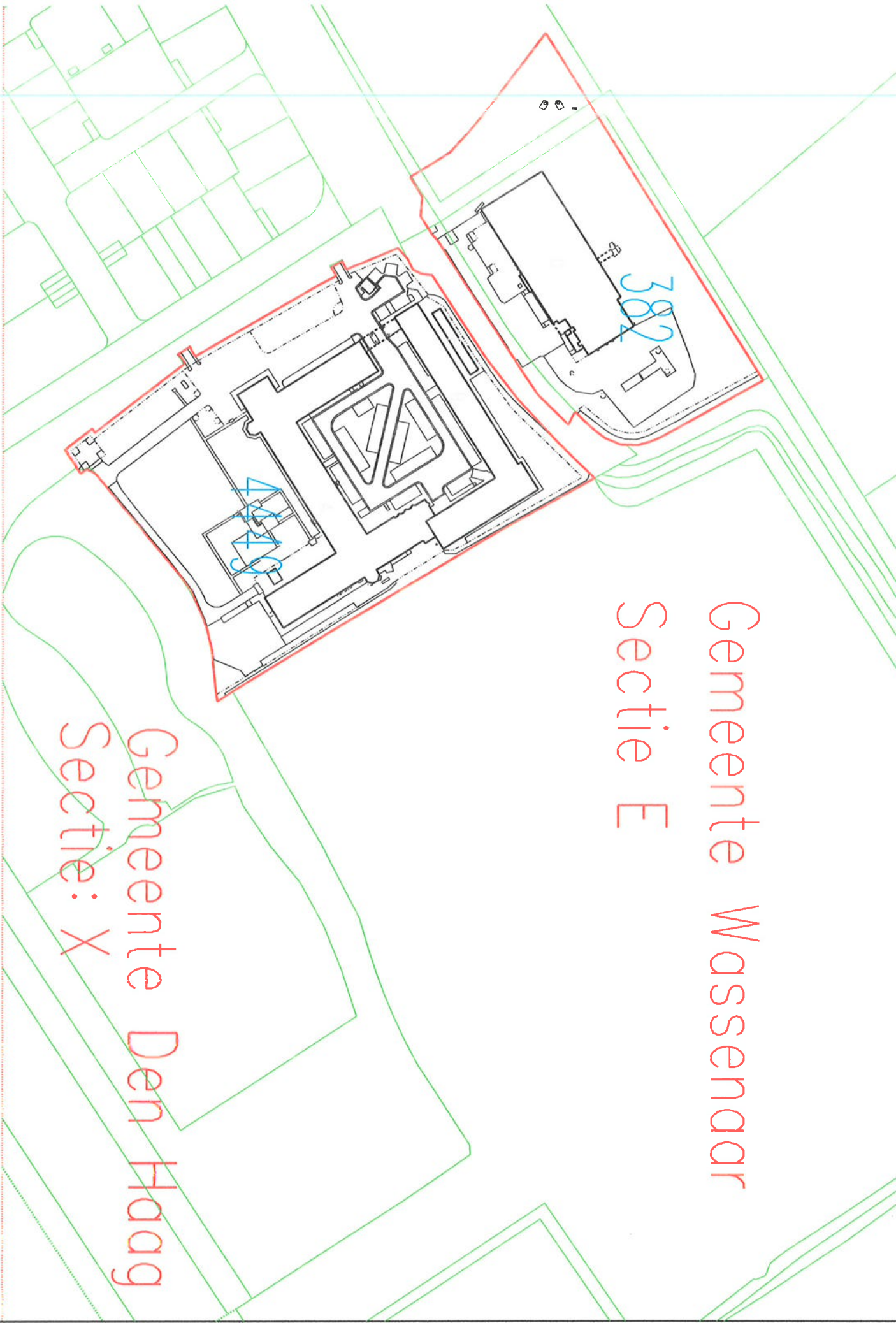

CC leden van de Gemeenteraad.

Gemeente Wassenaar Sectie E

Gemeente Den Haag Sectie: X

check hist. begr. Clingendaal
→ valt deze erin?

Van: [REDACTED]
Verzonden: woensdag 16 januari 2013 10:57
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: RE: BK 3 17-01 WOUDAGEMAALZAAL Agenda en stuk

* Voorkeur Blk 3: afzonderlijke bes.

(punt 4)

doch punt 1 vanwege de stukken

die er al liggen.

Dag Allen,

Is ook de info van H.F. Ambachtsheer: Van verdediging naar bescherming, m.n. blz. 186, 187 bezien? Er is kennelijk meer (geweest).

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED] leidsmedewerker

.....
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Smallepad 5 | 3811 MG | Amersfoort | kamernummer 3.47 Postbus 1600 | 3800 BP | Amersfoort
.....

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]@cultureelerfgoed.nl
www.cultureelerfgoed.nl
.....

-----Oorspronkelijk bericht-----

Van: [REDACTED]
Verzonden: woensdag 16 januari 2013 10:33
Aan: [REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
Onderwerp: RE: BK 3 17-01 WOUDAGEMAALZAAL Agenda en stuk

en nu met de bijlage :-)

-----Oorspronkelijk bericht-----

Van: [REDACTED]
Verzonden: woensdag 16 januari 2013 10:32
Aan: [REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
Onderwerp: RE: BK 3 17-01 WOUDAGEMAALZAAL Agenda en stuk

Hallo [REDACTED] e.a.,

gisteren kon ik je niet vinden om te vragen of de BK3 doorgaat. Ik ben er niet en heb geen vervanger gevonden. Daarom mijn visie per mail. Ik ken de bunker van de buitenkant vanwege een bezwaarzaak voor de aanleg van Clingendaal, bezwaar Defensie tegen beschermen ondergrond. Dat bezwaar is ongegrond verklaard omdat de ondergrond wel degelijk deel uitmaakte van de BP. Zie bijgevoegde memo van toen. Ik heb daarin wat passages over de bunker rood gemaakt.

Destijds is de bunker niet bij de BP beschermd omdat hij in een later (vanaf 1940) kader zou worden beoordeeld; de waarde stond eigenlijk niet echt ter discussie. Los van de functie, is hij nogal indrukwekkend van formaat, met knotsen van "schoorstenen". In de memo had ik het toen al erover dat hij zou kunnen worden beschermd als complexonderdeel van de BP. Hij is tot stand gekomen als o.a. schuilbunker voor de toenmalige bewoner Seyss I. Al is het de bezetter, je kunt het wel een historisch relevante bewoningsfase van Cl.d. noemen.

De bunker heeft daarna wel een relevante betekenis gekregen vanwege Defensie. De vraag is wat voor ons de doorslag geeft bij bescherming.

1- Je kunt kiezen voor de totstandkoming als vluchtburcht voor Seyss en hem bij de BP voegen. Daarbinnen kun je de latere fasen uiteraard wel waarderen.

2- Je kunt hem kiezen vanwege de latere NLs militaire functie (zou ik niet doen; we hebben daarvoor ook nog weinig kader).

3- Of je plaatst hem in een breder kader van Duitse objecten. Dat zou een goede keus zijn als er nog meer in de directe buurt ligt en je er een verhaal van kunt maken. Dan zou je Clingendaal als BP apart laten en de bunker met nog wat als apart complex. Die tobruks liggen in het park, of ook daarbuiten? Ze zijn volgens mij niet beschermd en een tobruk op zich hebben we al (Valkenburg), dus dat is niet dringend.

4- of je maakt er een los object van als belangrijke bunker.

Ik zou kiezen voor 1 of, als dat wel kan, 3.

Ik ken de bunker overigens niet van binnen.

Dat we ons in bezwaar sterk maakten voor het perceel, dat bijna geheel door de bunker in beslag wordt genomen, was ook met het oog op een toekomstige bijbescherming van de bunker, in enige vorm. Anders hadden we immers net zo goed kunnen zeggen: dit perceel hoorde wel bij de BP, maar het is bebouwd met bunker en er is geen aanleg meer. Eigenlijk hebben we de keuze voor aanwijzen toen al een beetje gemaakt.

Behoudens nieuwere inzichten zou ik daar aan vast willen houden.

Beleidsvraag is of je dit inkleedt als "unieke vondst", of als "bijbeschermen bij Cl.daal". Daar hebben we die voorwaarde van eigenaar akkoord. Is Defensie akkoord? Anders moeten we misschien de unieke vondst route beredeneren.

Dit alles onder voorbehoud van vernieuwing van de Beleidsregel. Dat is de bedoeling, is gezegd. Ik zou daarom de Besluitmotivering zo maken dat het beleid 2009 wordt gehanteerd, maar WACHTEN met verzending van het besluit, tot we dit alles op papier hebben.

groet,

-----Oorspronkelijk bericht-----

Van: [REDACTED]

Verzonden: woensdag 16 januari 2013 9:20

Aan: [REDACTED]

Onderwerp: BK 3 17-01 WOUDAGEMAALZAAL Agenda en stuk

Dag Allen,

Bijgaand agenda en een stuk voor morgen. Abusievelijk meldde ik jullie vorige week dat BK 3 niet doorging op de 10de. Het betrof toen echter BK 11 / WABO.

Wil een van jullie voorzitter zijn, want [REDACTED] is nog niet terug van vakantie.

Met vriendelijke groet,

.....
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Smallepad 5 | 3811 MG | Amersfoort | kamernummer 3.47 Postbus 1600 | 3800 BP | Amersfoort

T [REDACTED]
F [REDACTED]
M [REDACTED]
[REDACTED] cultureelerfgoed.nl
www.cultureelerfgoed.nl

-----Oorspronkelijk bericht-----

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

BERAADKAMER ARTIKEL 3

Datum vergadering : 17-01-2013

Gegevens object

Naam object : Seyss Inquart bunker

Adres : Clingendael / Landgoed Clingendael

Plaats : Wassenaar

Gemeente : Wassenaar

Monumentnummer :

Docman-nummer :

Cons. waardestelling : [REDACTED]

Bevindingen :

De bunker is als landbouwschuur vermomd en meet 60 bij 30 meter over 4 lagen (2 verdiepingen) - gebouwd als commandobunker. Eraan vast is een keukenbunker gebouwd. Op het terrein liggen geschutbunkers (tobruks) ter bescherming van de hoofdbunker. Verder enkele piramidevormige betonblokken.

De bunker diende als veilig onderkomen van de rijkscommissaris Seyss Inquart en zijn staf en was tevens een oorlogscommandopost (belangrijk onderdeel in de bevelstructuur) + commando/communicatiecentrum bij aansturing buitenlandse inzet van de Nederlandse krijgsmacht in o.a. Libanon en Suriname.

Gebouwd in 1942, wanddikte is 2,5 meter, dak 4 meter. Camouflagearchitectuur: het lijkt een grote landbouwschuur, schoorstenen op het dak waren verhoogde opstellingen van luchtafweergeschut, over de eigenlijke bunker staat een tentconstructie. Betonnen buitenmuur is beschilderd in baksteenmotief.

Bijzondere bunker, waardevol vanwege omvang, typologische zeldzaamheid, uniciteit en geschiedkundige herinnering als onderdeel van de residentie van de Rijkscommissaris van de bezette Nederlandse gebieden.

Adviezen :

Provincie : geen

Gemeente : positief

RvC :

Paraaf voorzitter:

Eindconclusie	: Positief. Aanwijzen als onderdeel van buitenplaats. De bunker kan worden beschouwd als een laag in de ontwikkeling en het gebruik van Clingendael.
---------------	---

Bruijn, Annemiek de

Van: [REDACTED]
Verzonden: maandag 12 augustus 2013 10:15
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: RE: Seyss Inquartbunker

Hoi Annemiek voor een GIS bestand moet ik bij Wassenaar zijn, maar volgens mij hebben we al een GISkaart van Wassenaar in huis. Ik check even [REDACTED] [REDACTED]. Dag dag [REDACTED]

Van: [REDACTED]
Verzonden: maandag 12 augustus 2013 10:09
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: RE: Seyss Inquartbunker

Hoi [REDACTED],

Nelly heeft in dit geval een voorkeur voor een GIS-bestand i.p.v. een tekening (i.v.m. de nauwkeurigheid). Zou je dat bij hem op kunnen vragen?

Van: [REDACTED]
Verzonden: maandag 12 augustus 2013 9:53
Aan: [REDACTED] ([REDACTED]@denhaag.nl)
Onderwerp: Seyss Inquartbunker

Beste [REDACTED],

Naar aanleiding van de aanwijzing van de SI-bunker als rijksmonument zouden we ook graag de 4 RINGSTÄNDE en de piramidevormige BETONBLOKKEN bij de bescherming willen betrekken. Ik heb alleen niet meer helemaal scherp waar deze zich precies bevinden. Weet jij dit uit je hoofd en zou je het misschien op het kaartje in de bijlage willen intekenen? Alvast hartelijk dank voor de moeite, vriendelijke groet [REDACTED]

[REDACTED] [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED]
 consulent architectuurhistorie

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
 Smallepad 5 | 3811 MG | Amersfoort
 Postbus 1600 | 3800 BP | Amersfoort

[REDACTED]
 [REDACTED]
 [REDACTED]@cultureelerfgoed.nl
www.cultureelerfgoed.nl

VCA

aa

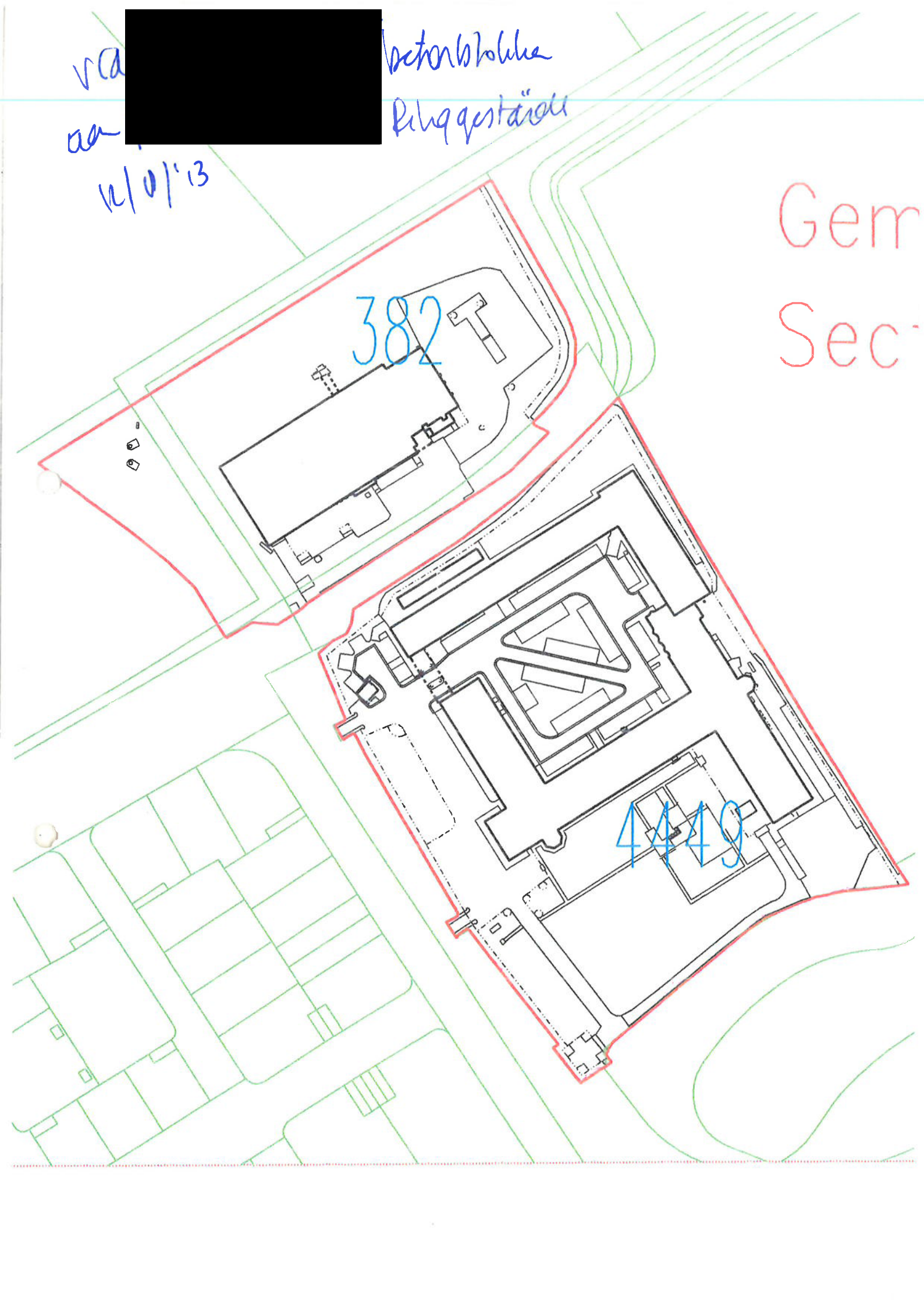
12/01/13

Betonblocke
Rohgesteine

Gem
Sec

382

4449

Van: [REDACTED]
 Verzonden: dinsdag 3 september 2013 11:27
 Aan: [REDACTED]
 Onderwerp: FW: Betr.: RE: Betr.: Seyss Inquartbunker
 Bijlagen: JPEG image.jpeg

Hoi [REDACTED], ik stuur alvast het kaartje door mbt aanwijzing van de bunker. Heb je hier voldoende aan? Ben donderdag weer op kantoor. Vr groeten [REDACTED]

Van: [REDACTED] [REDACTED]@denhaag.nl]
 Verzonden: zaterdag 17 augustus 2013 10:14
 Aan: [REDACTED]
 Onderwerp: Betr.: RE: Betr.: Seyss Inquartbunker

Beste [REDACTED],

bijgaand het kaartje met het resultaat van mijn veldwerk. Toelichting:

- * het eerste duo Tobruks stond op jouw kaartje al aangegeven (door mij gemarkeerd met 1
- * diagonaal aan de andere kant van de bunker ligt het tweede duo, volledig overwoekerd (2)
- * op het terrein aan de Haagse kant liggen - zo te zien vanaf de straat - twee Betontetraeder. Ik heb ze ongeveer op hun plek met een kruisje aangegeven (3 en 4)
- * NB: verderop (bij a) in het weiland en ernaast (vlakbij de straat) liggen er nog vier. Deze zullen wel niet in de aanvraag zitten. Als dat wel zo is, kan ik deze tetraeder die nog nauwkeuriger localiseren.

Heb je hier genoeg aan. Als het preciezer moet, moeten wij zien op het terrein te komen.

groet,

>>> "[REDACTED] [REDACTED] [REDACTED]@cultureelerfgoed.nl> 13-08-13 8:34 >>>
 Super, bedankt!

Van: [REDACTED] [REDACTED]@denhaag.nl]
 Verzonden: maandag 12 augustus 2013 16:23
 Aan: [REDACTED]
 Onderwerp: Betr.: Seyss Inquartbunker

ik ben de 19de weer present. Dan kan ik pas bij mijn archief, maar ik ga dit deze week even voor je in het 'veld' verkennen, het is immers zo goed als bij mij om de hoek.

groet,

>>> [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED]@cultureelerfgoed.nl> 12-08-13 9:53 >>>
 Beste [REDACTED],

Naar aanleiding van de aanwijzing van de SI-bunker als rijksmonument zouden we ook graag de 4 RINGSTÄNDE en de piramidevormige BETONBLOKKEN bij de bescherming willen betrekken. Ik heb alleen niet meer helemaal scherp waar deze zich precies bevinden. Weet jij dit uit je hoofd en zou je het misschien op het kaartje in de bijlage willen intekenen? Alvast hartelijk dank voor de moeite, vriendelijke groet [REDACTED]

[REDACTED]
 consulent architectuurhistorie

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Smallepad 5 | 3811 MG | Amersfoort

Postbus 1600 | 3800 BP | Amersfoort

info@cultureelerfgoed.nl

www.cultureelerfgoed.nl

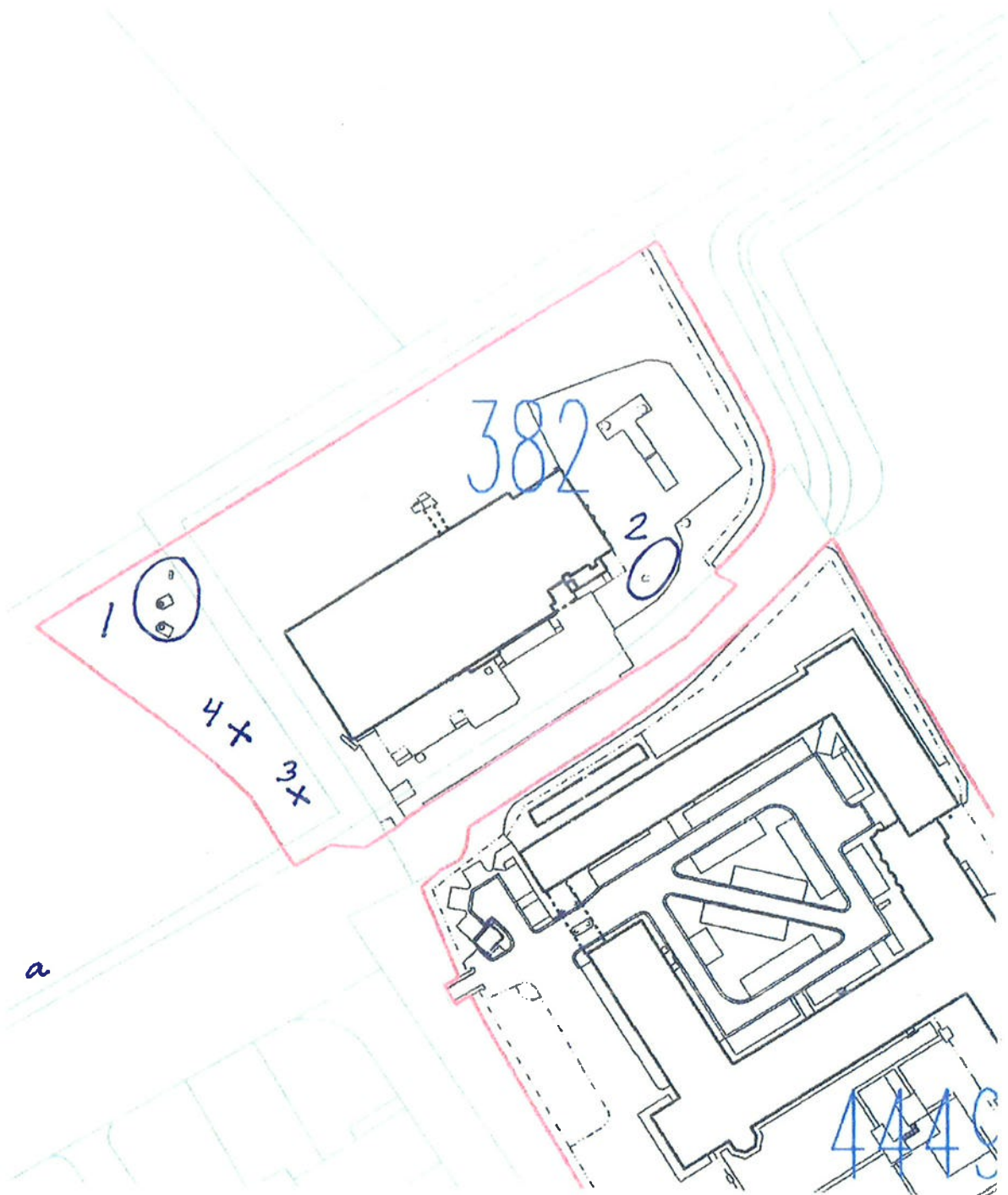
De disclaimer van toepassing op e-mail van de gemeente Den Haag vindt u op:

<http://www.denhaag.nl/disclaimer>

De disclaimer van toepassing op e-mail van de gemeente Den Haag vindt u op:

<http://www.denhaag.nl/disclaimer>

Van: [REDACTED]
Verzonden: maandag 30 september 2013 13:20
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: Betr.: Doorgest.: bunker SeyssInquart GIS bestandje Clingendael
Bijlagen: clingendaal-bunker.pdf; Voorwaarden11-99_1.pdf

Hoi [REDACTED] van de gemeente de GBK gekregen. Gedetailleerder lukt het niet. Kan je hiermee uit de voeten? Groet [REDACTED]

Van: [REDACTED] [REDACTED]@werkorganisatieduivenvoorde.nl]
Verzonden: maandag 30 september 2013 13:05
Aan: [REDACTED]
CC: [REDACTED]
Onderwerp: Betr.: Doorgest.: bunker SeyssInquart GIS bestandje Clingendael

Beste [REDACTED],

Zij bijgaande mail. Kan je hiermee uit de voeten?
 Je dient dan wel een gebruikersverklaring te ondertekenen?
 Erik, maakt het nog een verschil dat het hier gaat om Rijksoverheid?
 Groeten,
 [REDACTED]

>>> [REDACTED] 30-9-2013 >>>
 Hallo [REDACTED],

Ik kan de GBKN leveren in CAD-formaat, niet in GIS-formaat. Het Autocad bestand zal ik mailen, nadat ik de gebruikersverklaring van Wassenaar ondertekend door mw Koper (via de mail) terugkrijg.
 Bijgaand de uitsnede in pdf-formaat.

Groeten, [REDACTED]

>>> [REDACTED] 26-9-2013 13:45 >>>
 Beste [REDACTED],

Kan jij voor een kaart zorgen, die meer gedetailleerd is en waar in de onderstaande mail de genoemde onderlagen op staan?
 Alvast bedankt voor de medewerking. MOchten er vragen over zijn, dan hoor ik het graag.
 Groeten,
 [REDACTED]

>>> [REDACTED]@cultureelerfgoed.nl> 16-9-2013 >>>
 Ho [REDACTED],

Ik heb nog een vraag over de aanwijzing van de bunker van SeyssInquart. We zouden we ook graag de 4 RINGSTÂNDE en de piramidevormige BETONBLOKKEN bij de bescherming willen betrekken. Globaal weet ik wel waar deze liggen, maar onze afdeling monumentenregistratie wil het zo precies mogelijk op de kaart hebben. Mijn vraag hebben jullie een GISkaart waarop ook gedetailleerd de onderlagen op staan aangeven? In de bijlage de kaart die wij hebben, maar deze is dus niet gedetailleerd genoeg. Alvast hartelijk dank voor de moeite, vriendelijke groet
 Dorothée Koper

Voorwaarden voor gebruik van de GBK-Wassenaar

24 november 1999

1. De gemeente Wassenaar heeft het auteursrecht op de vervaardigde en bijgehouden digitale kaart. De oorspronkelijke gegevens blijven auteursrechtelijk eigendom van de gemeente Wassenaar.
2. De gegevens mogen alleen gebruikt worden voor het project waarvoor de aanvraag is ingediend. Voor vervolg- en andere projecten moet opnieuw toestemming worden gevraagd.
3. Indien de gegevens gebruikt worden in een publicatie dient gebruiker de gepresenteerde data voor een inhoudelijke beoordeling voor te leggen aan de gemeente Wassenaar.
4. In een publicatie dient als bronvermelding te worden opgenomen: "Digitale grootschalige basiskaart, Gemeente Wassenaar. Alle rechten voorbehouden."
5. Na het beëindigen van het project dienen de oorspronkelijke gegevens door de gebruiker te worden vernietigd.
6. De gemeente Wassenaar aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade als gevolg van eventuele onjuistheden en/of onvolkomenheden van de geleverde gegevens. Mocht de gemeente door een derde worden aangesproken ter zake een beweerde schade, voortvloeiend uit het gebruik van deze gegevens, dan zal de gebruiker de gemeente Wassenaar ter zake vrijwaren.
7. Alle geschillen die tussen partijen mochten ontstaan in verband met, naar aanleiding van en/of op grond van de inhoud van deze voorwaarden, worden voorgelegd aan de bevoegd burgerlijke rechter te 's-Gravenhage.
8. Levering geschiedt na betaling.

Voor nadere informatie kunt u contact opnemen met
de werkorganisatie Duivenvoorde,
Telefoon

Voor akkoord:

Datum:

> Retouradres Postbus 1600 3800 BP Amersfoort

Raad voor Cultuur
Postbus 61243
2506 AE DEN HAAG

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

Contactpersoon
Monumentenregistratie
T 033-42 17 421
F 033 421 77 99

Onze referentie
MS-2011-2967

Bijlagen
diverse

Datum **18 NOV. 2013**
Betreft aanwijzing beschermd monument
Gemeente: Wassenaar
Rijksstraatweg/landgoed Clingendael te Wassenaar

Monumentnr. 532049

Geachte raad,

Verzoek om advies

Onlangs startte ik de procedure tot aanwijzing als beschermd monument van bovengenoemde object. Daartoe zond ik een adviesaanvraag aan de gemeente waarin het object gelegen is.
Informatie over het object van aanwijzing vindt u in de bijlagen.

Termijn

U heeft 2 maanden de tijd om tot uw advies te komen. Een zo spoedig mogelijk advies is uiteraard welkom.

Ik stel uw medewerking op prijs en zie uw reactie met belangstelling tegemoet.

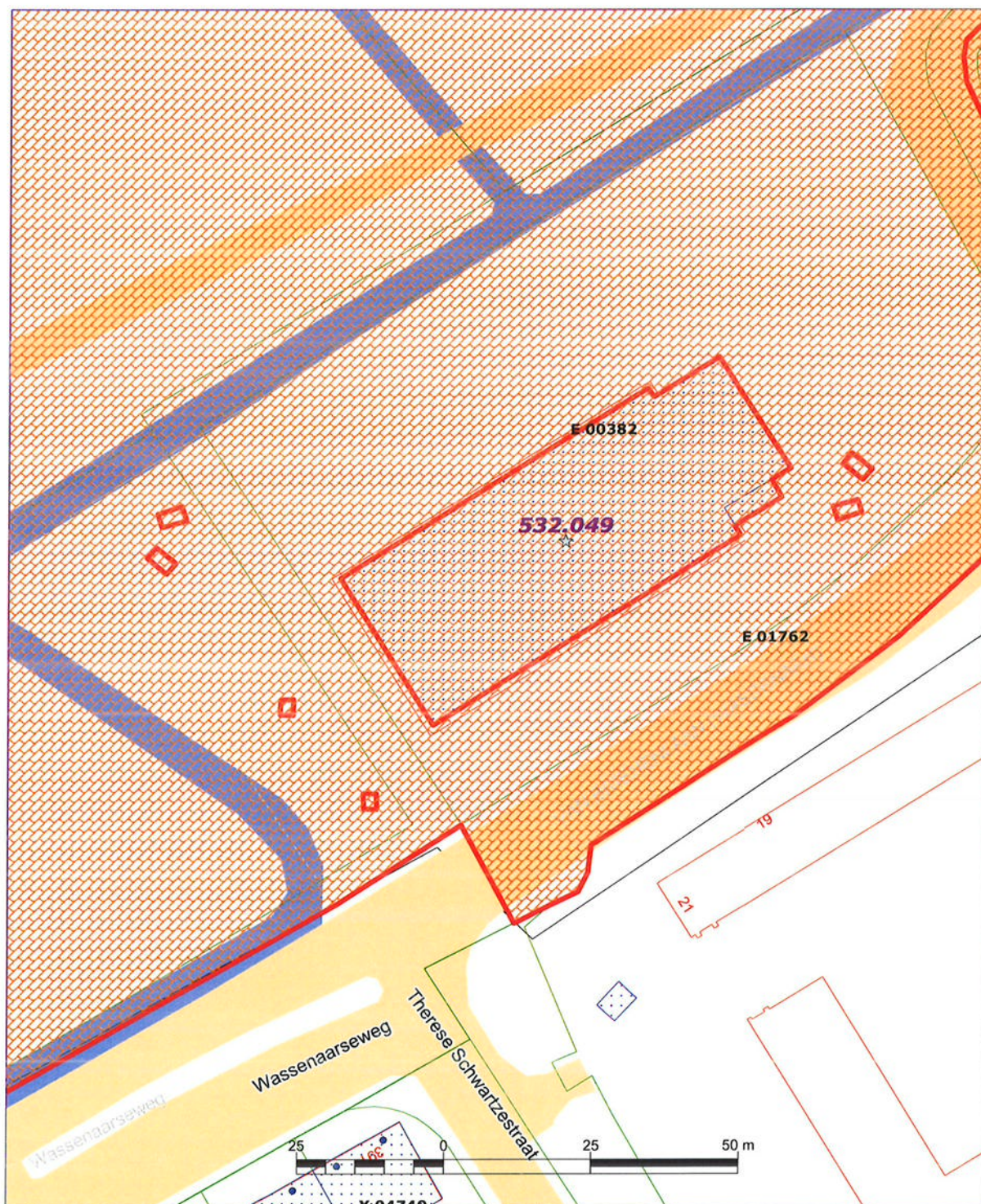
Hoogachtend,

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
namens deze,
het sectorhoofd Uitvoering Wettelijke Taken,

Jan van de Voorde

999999 begrenzing rijksmonument
rijksmonumentnummer
kadastraal perceel
A 00000 perceelnummer

Scale 1: 1.000

printdatum: 11-11-2013

<CONCEPT voor RAAD VOOR CULTUUR>

BESLUITMOTIVERING

- maakt deel uit van het besluit

Betreffende	: Commandobunker met keukenbunkers, Ringstände en piramidevormige betonblokken
Naam	: Seyss-Inquartbunker
Gemeente	: Wassenaar
Plaats	: Wassenaar
Locatie	: Rijksstraatweg/Landgoed Clingendael
Nummer	: 532049

AANLEIDING

Het verzoek tot aanwijzing als beschermd monument is bij brief d.d. 14 december 2011 ingediend door de Stichting Menno van Coehoorn.

Op 29 december 2011 is de aanwijzingsprocedure, bedoeld in de Monumentenwet 1988 (artikel 3), gestart.

AANWIJZINGSBELEID

Vanaf 1 januari 2013 geldt de Beleidsregel aanwijzing beschermde monumenten 2013, beleidsregel van de Minister van OCW van 15 februari 2013, Staatscourant 26 februari 2013, nr.5217 (hierna: Beleidsregel 2013).

Op grond van de Beleidsregel 2013 (artikel 5, eerste lid) vindt aanwijzing als beschermd monument plaats van een monument dat is vervaardigd vanaf 1940, indien:

- a. het monument is opgenomen in een aanwijzingsprogramma, of
- b. het monument
  1. vanwege zijn schoonheid, betekenis voor de wetenschap of cultuurhistorische waarde kan worden aangemerkt als een nationaal of internationaal erkend kenmerkend monument van de Nederlandse architectuur, stedenbouw, landinrichting, bouwtechniek of ruimtegebonden kunst, en
  2. vergelijkbare monumentale waarde heeft als de gebouwde monumenten die behoren tot de ongeveer 100 meest waardevolle monumenten die zijn gebouwd in de periode van 1940 tot en met 1958, bedoeld in de Tijdelijke beleidsregel aanwijzing beschermde monumenten 2007 (artikel 3, onderdeel b).

In het onderhavige geval is het monument niet opgenomen in een aanwijzingsprogramma en zal het monument worden gewaardeerd op basis van het

vermelde onder b., daarbij, op grond van artikel 7 van de Beleidsregel 2013, rekening houdend met de mate waarin het monument:

- a. een positief behoudsperspectief heeft, zowel technisch als functioneel, en
- b. een positieve invloed heeft op de kwaliteit van de ruimtelijke omgeving.

HOREN VAN BELANGHEBBENDEN

Ter voldoening aan het bepaalde in de Monumentenwet 1988 (artikel 3, vierde lid), heeft het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Wassenaar belanghebbenden op de hoogte gesteld van de aanwijzingsprocedure en hen in de gelegenheid gesteld zich te doen horen.

Op 29 maart heeft een hoorzitting plaatsgevonden waarbij [REDACTED] en [REDACTED] aanwezig waren als vertegenwoordigers van de Wijkvereniging Benoordenhout. Zij zijn van mening dat de op hetzelfde terrein gelegen geschutbunkers (de zogenaamde tobruks) en de piramidevormige betonblokken waaraan de tuinen van de zendmast waren bevestigd, ook bescherming verdienen. Zij verzoeken dat zowel de tobruks als de piramidevormige blokken in het voorstel tot aanwijzing worden meegenomen.

Op 4 april 2012 is de zienswijze van [REDACTED] ingediend. Hij meent dat het voor zich spreekt dat de meest belangrijke restanten van de Duitse verdedigingswerken de hoogste vorm van bescherming verdienen. Nationaal gezien is de bunker bijzonder waardevol vanwege de omvang, de typologische zeldzaamheid, zijn uniciteit en de aan de bunker verbonden geschiedkundige herinnering als onderdeel van de residentie van de Rijkscommissaris van de bezette Nederlandse gebieden. Hij concludeert dat de bunker een plaats op de rijksmonumentenlijst verdient.

ADVIES GEMEENTE

Burgemeester en wethouders van de gemeente Wassenaar hebben bij brief d.d. 12 juni 2012 positief geadviseerd ten aanzien van aanwijzing als beschermd monument.

B&W acht de bunker een dusdanig cultuurhistorisch waardevol object dat deze bescherming verdient op nationaal niveau, als rijksmonument.

De gemeente Wassenaar is daarbij tevens van mening dat ook de onderdelen die gelegen zijn op het huidige perceel en een directe relatie hebben met de bunker, zoals de tobruks, eveneens voor rijksbescherming in aanmerking komen

ADVIES PROVINCIE

Ingevolge de Monumentenwet 1988 (artikel 3, tweede lid) is aan gedeputeerde staten niet gevraagd te adviseren, omdat het object niet buiten de krachtens de Wegenverkeerswet 1994 vastgestelde bebouwde kom ligt.

ADVIES RAAD VOOR CULTUUR

De Raad voor Cultuur heeft bij brief d.d. > >positief/negatief geadviseerd ten aanzien van aanwijzing als beschermd monument.

<eventuele opmerkingen kort samenvatten

WAARDERING

De BUNKER met KEUKENBUNKER uit 1942 met RINGSTÄNDE en BETONBLOKKEN is van algemeen belang uit oogpunt van stedenbouwkunde, architectuurhistorie, cultuurhistorie en militaire historie:

- als onderdeel en als markering van een donkere periode in de geschiedenis van buitenplaats Clingendael;
- vanwege een historisch relevante bewoningsfase in de geschiedenis van buitenplaats Clingendael;
- als onderdeel van het kralensnoer van bunkers en bunkercomplexen langs de Nederlandse kust, die onderdeel vormen van de Atlantikwall en waartoe tevens een aantal belangrijke commandobunkers en bijvoorbeeld vliegvelden in het binnenland behoorden;
- als zichtbare en tastbare onderdelen van een complex militair systeem, waar naast de betonnen werken ook zaken als ringstände behoorden; nog aanwezig zijn;
- als belangrijk verdedigingswerk uit de periode na de oorlog en ten tijde van de Koude Oorlog;
- als voorbeeld van in het werk gestorte betonnen bouwwerken in een houten bekisting die nog zichtbaar is in de huid van de bunkers;
- als representatief voorbeeld van camouflagearchitectuur, die tot uiting komt in de vorm (landbouwschuur, schoorstenen) als in de afwerking (schildering van baksteenimitatie);
- vanwege de historische ruimtelijk-functionele relatie met de buitenplaats Clingendael;
- vanwege de mate van gaafheid in hoofdvorm, materiaalgebruik en detaillering;
- vanwege de beeldbepalende situering aan de rand van buitenplaats Clingendael.

OVERWEGINGEN

Aan de overwegingen van de Monumentenwet 1988 ligt onder meer ten grondslag het meer betrekken van lagere overheden bij het behoud van monumenten. In de Memorie van Toelichting wordt het grote belang gememoreerd dat in de huidige wet wordt gehecht aan de inbreng van vooral de gemeente over de aanwijzing. Hoewel op rijksniveau over het al dan niet beschermen wordt beslist, komt aan de adviezen van de lagere overheden een invloedrijke plaats toe. Slechts op zwaarwegende gronden zal de minister van die adviezen kunnen afwijken. In dit geval bestaat daartoe **geen** aanleiding.

➤ (indien nodig hier ingaan op zienswijzen belanghebbenden en adviezen)

CONCLUSIE

Geconcludeerd kan worden dat de in dit besluit aangegeven waarden bescherming op grond van de Monumentenwet 1988 WEL rechtvaardigen.

De bijgevoegde kaart maakt deel uit van dit besluit.

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Mevrouw dr. M. Bussemaker
p/a Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort

4 september 2014
Kenmerk: bcma-2013.06809/2
Uw kenmerk: MS-2011-2967

Betreft: Aanwijzing Seyss-Inquartbunker, Landgoed Clingendael, Wassenaar

Geachte mevrouw Bussemaker,

Bij bovenvermeld adviesverzoek verzocht u de Raad voor Cultuur te adviseren over de aanwijzing van de Seyss-Inquartbunker te Wassenaar als rijksmonument. Onder verwijzing naar artikel 3:7, eerste lid, van de Algemene wet bestuursrecht heeft de raad dit advies gebaseerd op de bij uw adviesverzoek verstrekte gegevens. Na afweging van deze gegevens heeft de raad het volgende geconcludeerd.

Het voorstel de Seyss-Inquartbunker te beschermen is ingediend door de Stichting Atlantikwallmuseum Schevingen en wordt ondersteund door Stichting Menno van Coehoorn.

De Seyss-Inquartbunker werd in 1942 gebouwd als veilig onderkomen van het civiele bestuur in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog en als commandocentrum van de militaire leiding. De bunker maakt deel uit van het 'Stützpunkt Clingendael'. Dit Stützpunkt bevond zich op en rond het landgoed Clingendael, dat geconfisqueerd was als de residentie van Rijkscommissaris Arthur Seyss-Inquart en zijn staf.

De bunker wordt geheel gecamoufleerd doordat het is opgenomen in een schijngebouw met bakstenen muren en een hoog opgaand zadeldak gedekt met pannen. De bunker is ruim 30 bij 60 meter en 15 meter hoog met muren van 2,5 meter en een dak van 4 meter dikte. De architect August Kubitzka was de ontwerper en de projectleider ervan.

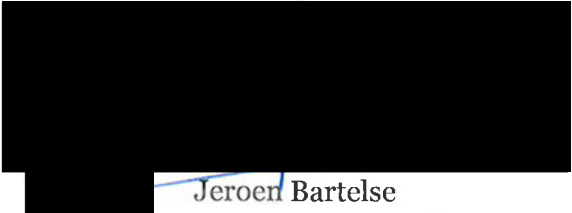
Na de Tweede Wereldoorlog heeft de bunker een belangrijke rol gespeeld als nationaal verbindingcentrum voor de landstrijdkrachten. Tijdens de Koude Oorlog was hij het verzamelpunt voor het gecodeerde berichtenverkeer over politieke en militaire acties. In 1985 werd de bunker als permanent bemand verbindingscentrum buiten gebruik gesteld. Sindsdien fungeerde hij nog als belangrijke verbindingsschakel tussen landmachtstaf en eenheden in het veld tijdens internationale VN-missies als in Libanon en in contact met de Nederlandse troepen in Suriname.

De raad beschouwd de Seyss-Inquartbunker als zeldzaam met grote cultuurhistorische waarde. Hij is van mening dat de bunker vergelijkbare monumentale waarde heeft als de gebouwde monumenten die eerder in het kader van het aanwijzingsprogramma 1940 tot en met 1958 aangewezen werden als beschermd monument. Hij adviseert u dan ook positief te beslissing inzake dit verzoek tot aanwijzing als rijksmonument.

Hoogachtend,

Joop Daalmeijer
Voorzitter

Jeroen Bartelse
Algemeen secretaris

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Retouradres: Postbus 1600 3800 BP Amersfoort

College van burgemeester en wethouders
van de Gemeente Wassenaar
Postbus 499
2240 AL WASSENAAR

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

Contactpersoon
Monumentenregistratie
T 033 42 17 421
F 033 42 17 799

Onze referentie
MS-2011-2967

Bijlagen
besluit met bijlagen

Datum **14 NOV. 2014**

Betreft aanwijzing beschermd monument
Complexnummer : 525975
Gemeente : Wassenaar
Clingendaal 7 te Wassenaar
Clingendael

Geacht college,

Hierbij stuur ik u een afschrift van mijn besluit het bovenvermelde complex aan te wijzen als beschermd rijksmonument. Dit besluit is genomen op grond van artikel 3 van de Monumentenwet 1988 en het geldende beleid voor aanwijzing. Verder heb ik mij door verschillende partijen, waaronder u, laten adviseren. In het besluit zelf kunt u er meer over lezen.
De bijlage bevat een samenvoeging van de besluiten van elk complex-onderdeel, voorafgegaan door de aanduiding van het geheel.

Terinzagelegging

Ik verzoek u het besluit ter inzage te leggen en dit op de gebruikelijke wijze bekend te maken.

Nog niet definitief

Belanghebbenden hebben 6 weken de tijd om bezwaar te maken tegen het besluit. Gebeurt dit niet, dan is het besluit na het verstrijken van de bezwaartermijn onherroepelijk. Als wel bezwaar wordt aangetekend, is het besluit pas definitief na de volledige afhandeling van het bezwaar en het eventuele beroep.

Zolang het besluit niet definitief is, blijft de voorbescherming van kracht. Dat betekent dat voor wijzigingen aan het monument een vergunning noodzakelijk is.

Definitieve bescherming

Als het besluit onherroepelijk is, wordt het monument ingeschreven in het register van beschermde rijksmonumenten. De voorbescherming gaat dan over in definitieve bescherming.

Onze referentie
MS-2011-2967

Vragen stellen of reageren

Meer informatie vindt u op www.cultureelerfgoed.nl, de website van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Daar vindt u ook de wettekst en de beleidsregel(s) voor de aanwijzing van beschermde monumenten. U kunt ook mailen met info@cultureelerfgoed.nl of bellen met onze InfoDesk, telefoonnummer 033 42 17 456.

Hoogachtend,

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
namens deze,
de directeur van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed,

A large black rectangular redaction box covering the signature of the director of the Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

drs. Cees van 't Veen

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Retouradres: Postbus 1600 3800 BP Amersfoort

Gedeputeerde staten van de
Provincie Zuid-Holland
Postbus 90602
2509 LP 'S-GRAVENHAGE

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

Contactpersoon
Monumentenregistratie
T 033 42 17 421
F 033 42 17 799

Onze referentie
MS-2011-2967

Bijlagen
besluit met bijlagen

Datum **14 NOV. 2014**
Betreft aanwijzing beschermd monument
Complexnummer : 525975
Gemeente : Wassenaar
Clingendaal 7 te Wassenaar

Geacht college,

Hierbij stuur ik u een afschrift van mijn besluit het bovenvermelde complex aan te wijzen als beschermd rijksmonument. Dit besluit is genomen op grond van artikel 3 van de Monumentenwet 1988 en het geldende beleid voor aanwijzing. Verder heb ik mij door verschillende partijen laten adviseren. In het besluit zelf kunt u er meer over lezen.

De bijlage bevat een samenvoeging van de besluiten van elk complexonderdeel, voorafgegaan door de aanduiding van het geheel.

Vragen stellen of reageren

Meer informatie over het aanwijzen van monumenten vindt u op www.cultureelerfgoed.nl, de website van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Daar vindt u ook de wettekst en de beleidsregel(s) voor de aanwijzing van beschermde monumenten.

U kunt ook mailen met info@cultureelerfgoed.nl of bellen met onze InfoDesk, telefoonnummer 033 42 17 456.

Hoogachtend,

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
namens deze,
de directeur van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed,

drs. Cees van 't Veen

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Retouradres: Postbus 1600 3800 BP Amersfoort

Raad voor Cultuur
Postbus 61243
2506 AE DEN HAAG

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

Contactpersoon
Monumentenregistratie
T 033 42 17 421
F 033 42 17 799

Onze referentie
MS-2011-2967

Bijlagen
besluit met bijlagen

Datum **14 NOV. 2014**

Betreft aanwijzing beschermd monument
Complexnummer : 525975
Gemeente : Wassenaar
Clingendaal 7 te Wassenaar

Geachte raad,

Hierbij stuur ik u een afschrift van mijn besluit het bovenvermelde complex aan te wijzen als beschermd rijksmonument. Dit besluit is genomen op grond van artikel 3 van de Monumentenwet 1988 en het geldende beleid voor aanwijzing. Verder heb ik mij door verschillende partijen, waaronder u, laten adviseren. In het besluit zelf kunt u er meer over lezen.

De bijlage bevat een samenvoeging van de besluiten van elk complexonderdeel, voorafgegaan door de aanduiding van het geheel.

Vragen stellen of reageren

Meer informatie over het aanwijzen van monumenten vindt u op www.cultureelerfgoed.nl, de website van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Daar vindt u ook de wetteksten en de beleidsregel(s) voor de aanwijzing van beschermde monumenten.

U kunt ook mailen met info@cultureelerfgoed.nl of bellen met onze InfoDesk, telefoonnummer 033 42 17 456.

Hoogachtend,

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
~~namens deze,~~
de directeur van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed,

drs. Cees van 't Veen

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Retouradres: Postbus 1600 3800 BP Amersfoort

Stichting Menno van Coehoorn
Mariaplaats 51
3511 LM UTRECHT

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

Contactpersoon
Monumentenregistratie
T 033 42 17 421
F 033 42 17 799

Onze referentie
MS-2011-2967

Bijlagen
besluit met bijlagen

Datum **14 NOV. 2014**

Betreft aanwijzing beschermd monument
Complexnummer : 525975
Gemeente : Wassenaar
Clingendaal 7 te Wassenaar
Clingendael

Geachte heer, mevrouw,

Hierbij wil ik u laten weten dat ik besloten heb bovengenoemd complex aan te wijzen als een door het rijk beschermd monument. U krijgt deze brief omdat u volgens het Kadaster de eigenaar of gerechtigde bent. Uitsluitend de voor u van belang zijnde complex-onderdelen worden in (de samenvoeging van) mijn besluit(en) genoemd. Dit wordt voorafgegaan door de aanduiding van het geheel.

In een vorige brief heb ik u - of een vorige eigenaar of gerechtigde - al ingelicht over hoe de procedure verloopt. Een belangrijk punt uit die brief is de voorbescherming. Die houdt in dat u geen wijzigingen meer mag uitvoeren zonder vooraf toestemming aan de gemeente te vragen.

Nog niet definitief

Op dit moment is het besluit nog niet definitief. U (en eventueel ook een andere belanghebbende) kan namelijk nog bezwaar maken. Daarvoor hebt u 6 weken de tijd na de dagtekening van dit besluit. Onderaan het besluit staat hoe u, indien gewenst, bezwaar kunt maken.

Als niemand binnen 6 weken bezwaar heeft gemaakt, is het besluit onherroepelijk. Als er wel iemand bezwaar maakt, wordt eerst het bezwaar behandeld en een eventueel daarop volgend beroep.

De voorbescherming blijft van kracht tijdens de behandeling van een bezwaar of beroep. U moet dan dus nog steeds voor elke wijziging aan het object een vergunning aanvragen. Informatie over de vergunning kunt u bij de gemeente krijgen.

Definitieve bescherming

Zodra het besluit onherroepelijk is, laat ik het monument opnemen in het register van rijksmonumenten. De voorbescherming gaat dan over in een definitieve bescherming en de wettelijke bepalingen van de Monumentenwet 1988 worden dan blijvend van kracht.

Onze referentie
MS-2011-2967

Dit betekent dat voor wijzigingen aan een object een vergunning moet worden aangevraagd.

Zorgvuldigheid

Voor mijn besluit ben ik uitgegaan van het beleid voor het aanwijzen van beschermde rijksmonumenten. Verder heb ik de adviezen ingewonnen van de Raad voor Cultuur, de gemeente en zo nodig de provincie.

Vragen stellen of reageren

Meer informatie vindt u op www.cultureelerfgoed.nl, de website van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Daar vindt u ook de wettekst en de beleidsregel(s) voor de aanwijzing van beschermde monumenten. U kunt ook mailen met info@cultureelerfgoed.nl of bellen met onze InfoDesk, telefoonnummer 033 42 17 456.

Hoogachtend,

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
namens ~~deze,~~
~~de directeur van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed,~~

drs. Cees van 't Veen

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Retouradres: Postbus 1600 3800 BP Amersfoort

De Staat (Defensie)
Postbus 16700
2500 BS 'S-GRAVENHAGE

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

Contactpersoon
Monumentenregistratie
T 033 42 17 421
F 033 42 17 799

Onze referentie
MS-2011-2967

Bijlagen
besluit met bijlagen

Datum **14 NOV. 2014**

Betreft aanwijzing beschermd monument
Complexnummer : 525975
Gemeente : Wassenaar
Clingendaal 7 te Wassenaar
Clingendael

Geachte heer, mevrouw,

Hierbij wil ik u laten weten dat ik besloten heb bovengenoemd complex aan te wijzen als een door het rijk beschermd monument. U krijgt deze brief omdat u volgens het Kadaster de eigenaar of gerechtigde bent.

Uitsluitend de voor u van belang zijnde complex-onderdelen worden in (de samenvoeging van) mijn besluit(en) genoemd. Dit wordt voorafgegaan door de aanduiding van het geheel.

In een vorige brief heb ik u - of een vorige eigenaar of gerechtigde - al ingelicht over hoe de procedure verloopt. Een belangrijk punt uit die brief is de voorbescherming. Die houdt in dat u geen wijzigingen meer mag uitvoeren zonder vooraf toestemming aan de gemeente te vragen.

Nog niet definitief

Op dit moment is het besluit nog niet definitief. U (en eventueel ook een andere belanghebbende) kan namelijk nog bezwaar maken. Daarvoor hebt u 6 weken de tijd na de dagtekening van dit besluit. Onderaan het besluit staat hoe u, indien gewenst, bezwaar kunt maken.

Als niemand binnen 6 weken bezwaar heeft gemaakt, is het besluit onherroepelijk. Als er wel iemand bezwaar maakt, wordt eerst het bezwaar behandeld en een eventueel daarop volgend beroep.

De voorbescherming blijft van kracht tijdens de behandeling van een bezwaar of beroep. U moet dan dus nog steeds voor elke wijziging aan het object een vergunning aanvragen. Informatie over de vergunning kunt u bij de gemeente krijgen.

Definitieve bescherming

Zodra het besluit onherroepelijk is, laat ik het monument opnemen in het register van rijksmonumenten. De voorbescherming gaat dan over in een definitieve bescherming en de wettelijke bepalingen van de Monumentenwet 1988 worden dan blijvend van kracht.

Dit betekent dat voor wijzigingen aan een object een vergunning moet worden aangevraagd.

Zorgvuldigheid

Voor mijn besluit ben ik uitgegaan van het beleid voor het aanwijzen van beschermde rijksmonumenten. Verder heb ik de adviezen ingewonnen van de Raad voor Cultuur, de gemeente en zo nodig de provincie.

Vragen stellen of reageren

Meer informatie vindt u op www.cultureelerfgoed.nl, de website van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Daar vindt u ook de wettekst en de beleidsregel(s) voor de aanwijzing van beschermde monumenten. U kunt ook mailen met info@cultureelerfgoed.nl of bellen met onze InfoDesk, telefoonnummer 033 42 17 456.

Hoogachtend,

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
namens deze,
de directeur van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed,

drs. Cees van 't Veen

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Retouradres: Postbus 1600 3800 BP Amersfoort

Gemeente 's-Gravenhage
Postbus 12600
2500 DJ 'S-GRAVENHAGE

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

Contactpersoon
Monumentenregistratie
T 033 42 17 421
F 033 42 17 799

Onze referentie
MS-2011-2967

Bijlagen
besluit met bijlagen

Datum 14 nov. 2014

Betreft aanwijzing beschermd monument
Complexnummer : 525975
Gemeente : Wassenaar
Clingendaal 7 te Wassenaar
Clingendael

Geachte heer, mevrouw,

Hierbij wil ik u laten weten dat ik besloten heb bovengenoemd complex aan te wijzen als een door het rijk beschermd monument. U krijgt deze brief omdat u volgens het Kadaster de eigenaar of gerechtigde bent. Uitsluitend de voor u van belang zijnde complex-onderdelen worden in (de samenvoeging van) mijn besluit(en) genoemd. Dit wordt voorafgegaan door de aanduiding van het geheel.

In een vorige brief heb ik u - of een vorige eigenaar of gerechtigde - al ingelicht over hoe de procedure verloopt. Een belangrijk punt uit die brief is de voorbescherming. Die houdt in dat u geen wijzigingen meer mag uitvoeren zonder vooraf toestemming aan de gemeente te vragen.

Nog niet definitief

Op dit moment is het besluit nog niet definitief. U (en eventueel ook een andere belanghebbende) kan namelijk nog bezwaar maken. Daarvoor hebt u 6 weken de tijd na de dagtekening van dit besluit. Onderaan het besluit staat hoe u, indien gewenst, bezwaar kunt maken.

Als niemand binnen 6 weken bezwaar heeft gemaakt, is het besluit onherroepelijk. Als er wel iemand bezwaar maakt, wordt eerst het bezwaar behandeld en een eventueel daarop volgend beroep.

De voorbescherming blijft van kracht tijdens de behandeling van een bezwaar of beroep. U moet dan dus nog steeds voor elke wijziging aan het object een vergunning aanvragen. Informatie over de vergunning kunt u bij de gemeente krijgen.

Definitieve bescherming

Zodra het besluit onherroepelijk is, laat ik het monument opnemen in het register van rijksmonumenten. De voorbescherming gaat dan over in een definitieve bescherming en de wettelijke bepalingen van de Monumentenwet 1988 worden dan blijvend van kracht.

Dit betekent dat voor wijzigingen aan een object een vergunning moet worden aangevraagd.

Zorgvuldigheid

Voor mijn besluit ben ik uitgegaan van het beleid voor het aanwijzen van beschermde rijksmonumenten. Verder heb ik de adviezen ingewonnen van de Raad voor Cultuur, de gemeente en zo nodig de provincie.

Vragen stellen of reageren

Meer informatie vindt u op www.cultureelerfgoed.nl, de website van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Daar vindt u ook de wettekst en de beleidsregel(s) voor de aanwijzing van beschermde monumenten. U kunt ook mailen met info@cultureelerfgoed.nl of bellen met onze InfoDesk, telefoonnummer 033 42 17 456.

Hoogachtend,

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
namens deze,
de directeur van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed,

drs. Cees van 't Veen

BESLUITMOTIVERING

- maakt deel uit van het besluit

Betreffende	: Commandobunker met keukenbunkers, Ringstände en piramidevormige betonblokken
Naam	: Seyss-Inquartbunker
Gemeente	: Wassenaar
Plaats	: Wassenaar
Locatie	: Rijksstraatweg/Landgoed Clingendael
Nummer	: 532049

AANLEIDING

Het verzoek tot aanwijzing als beschermd monument is bij brief d.d. 14 december 2011 ingediend door de Stichting Menno van Coehoorn.

Op 29 december 2011 is de aanwijzingsprocedure, bedoeld in de Monumentenwet 1988 (artikel 3), gestart.

AANWIJZINGSBELEID

Vanaf 1 januari 2013 geldt de Beleidsregel aanwijzing beschermde monumenten 2013, beleidsregel van de Minister van OCW van 15 februari 2013, Staatscourant 26 februari 2013, nr.5217 (hierna: Beleidsregel 2013).

Op grond van de Beleidsregel 2013 (artikel 5, eerste lid) vindt aanwijzing als beschermd monument plaats van een monument dat is vervaardigd vanaf 1940, indien:

- a. het monument is opgenomen in een aanwijzingsprogramma, of
- b. het monument
  1. vanwege zijn schoonheid, betekenis voor de wetenschap of cultuurhistorische waarde kan worden aangemerkt als een nationaal of internationaal erkend kenmerkend monument van de Nederlandse architectuur, stedenbouw, landinrichting, bouwtechniek of ruimtegebonden kunst, en
  2. vergelijkbare monumentale waarde heeft als de gebouwde monumenten die behoren tot de ongeveer 100 meest waardevolle monumenten die zijn gebouwd in de periode van 1940 tot en met 1958, bedoeld in de Tijdelijke beleidsregel aanwijzing beschermde monumenten 2007 (artikel 3, onderdeel b).

In het onderhavige geval is het monument niet opgenomen in een aanwijzingsprogramma en zal het monument worden gewaardeerd op basis van het vermelde onder b., daarbij, op grond van artikel 7 van de Beleidsregel 2013, rekening houdend met de mate waarin het monument:

- a. een positief behoudsperspectief heeft, zowel technisch als functioneel, en
- b. een positieve invloed heeft op de kwaliteit van de ruimtelijke omgeving.

HOREN VAN BELANGHEBBENDEN

Ter voldoening aan het bepaalde in de Monumentenwet 1988 (artikel 3, vierde lid), heeft het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Wassenaar belanghebbenden op de hoogte gesteld van de aanwijzingsprocedure en hen in de gelegenheid gesteld zich te doen horen.

Op 29 maart 2012 heeft een hoorzitting plaatsgevonden waarbij vertegenwoordigers van de Wijkvereniging Benoordenhout aanwezig waren. Zij zijn van mening dat de op hetzelfde terrein gelegen geschutbunkers (de zogenaamde tobruks) en de piramidevormige betonblokken waaraan de tuinen van de zendmast waren bevestigd, ook bescherming verdienen. Zij verzoeken zowel de tobruks als de piramidevormige blokken in het voorstel tot aanwijzing mee te nemen.

Op 4 april 2012 is door de gemeente Den Haag (eigenaar perceel Wassenaar E 634) een zienswijze ingediend. De gemeente meent dat het voor zich spreekt dat de meest belangrijke restanten van de Duitse verdedigingswerken de hoogste vorm van bescherming verdienen. Nationaal gezien is de bunker bijzonder waardevol vanwege de omvang, de typologische zeldzaamheid, zijn uniciteit en de aan de bunker verbonden geschiedkundige herinnering als onderdeel van de residentie van de Rijkscommissaris van de bezette Nederlandse gebieden. Zij concludeert dat de bunker een plaats op de rijksmonumentenlijst verdient.

ADVIES GEMEENTE

Burgemeester en wethouders van de gemeente Wassenaar hebben bij brief d.d. 12 juni 2012 positief geadviseerd ten aanzien van aanwijzing als beschermd monument.

B&W acht de bunker een dusdanig cultuurhistorisch waardevol object dat deze bescherming verdient op nationaal niveau, als rijksmonument.

De gemeente Wassenaar is daarbij tevens van mening dat ook de onderdelen die gelegen zijn op het huidige perceel en een directe relatie hebben met de bunker, zoals de tobruks, eveneens voor rijksbescherming in aanmerking komen

ADVIES PROVINCIE

Ingevolge de Monumentenwet 1988 (artikel 3, tweede lid) is aan gedeputeerde staten niet gevraagd te adviseren, omdat het object niet buiten de krachtens de Wegenverkeerswet 1994 vastgestelde bebouwde kom ligt.

ADVIES RAAD VOOR CULTUUR

De Raad voor Cultuur heeft bij brief d.d. 4 september 2014 positief geadviseerd ten aanzien van aanwijzing als beschermd monument.

De Raad beschouwt de Seyss-Inquartbunker als zeldzaam met grote cultuurhistorische waarde. Hij is van mening dat de bunker vergelijkbare monumentale waarde heeft als de gebouwde monumenten die eerder in het kader van het aanwijzingsprogramma 1940 tot en met 1958 aangewezen werden als beschermd monument. De Raad adviseert dan ook positief te beslissen inzake dit verzoek tot aanwijzing als rijksmonument.

WAARDERING

De COMMANDOBUNKER met KEUKENBUNKER uit 1942 met RINGSTÄNDE en BETONBLOKKEN is van algemeen belang uit oogpunt van stedenbouwkunde, architectuurhistorie, cultuurhistorie en militaire historie:

- als onderdeel en als markering van een donkere periode in de geschiedenis van buitenplaats Clingendael;
- vanwege een historisch relevante bewoningsfase in de geschiedenis van buitenplaats Clingendael;
- als onderdeel van het kralensnoer van bunkers en bunkercomplexen langs de Nederlandse kust, die onderdeel vormen van de Atlantikwall en waartoe tevens een aantal belangrijke commandobunkers en bijvoorbeeld vliegvelden in het binnenland behoorden;
- als zichtbare en tastbare onderdelen van een complex militair systeem, waar naast de betonnen werken ook zaken als ringstände behoorden nog aanwezig zijn;
- als belangrijk verdedigingswerk uit de periode na de oorlog en ten tijde van de Koude Oorlog;
- als voorbeeld van in het werk gestorte betonnen bouwwerken in een houten bekisting die nog zichtbaar is in de huid van de bunkers;
- als representatief voorbeeld van camouflagearchitectuur, die zowel tot uiting komt in de vorm (landbouwschuur, schoorstenen) als in de afwerking (schildering van baksteenimitatie);
- vanwege de historische ruimtelijk-functionele relatie met de buitenplaats Clingendael;
- vanwege de mate van gaafheid in hoofdvorm, materiaalgebruik en detaillering;
- vanwege de beeldbepalende situering aan de rand van buitenplaats Clingendael.

OVERWEGINGEN

Aan de overwegingen van de Monumentenwet 1988 ligt onder meer ten grondslag het meer betrekken van lagere overheden bij het behoud van monumenten. In de Memorie van Toelichting wordt het grote belang gememoreerd dat in de huidige wet wordt gehecht aan de inbreng van vooral de gemeente over de aanwijzing. Hoewel op rijksniveau over het al dan niet beschermen wordt beslist, komt aan de adviezen van de lagere overheden een invloedrijke plaats toe. Slechts op zwaarwegende gronden zal de minister van die adviezen kunnen afwijken. In dit geval bestaat daartoe geen aanleiding.

Naar aanleiding van het advies van de gemeente en de zienswijze van belanghebbenden wordt het volgende opgemerkt:

De tobruks en de piramidevormige blokken zijn aan de registeromschrijving toegevoegd.

CONCLUSIE

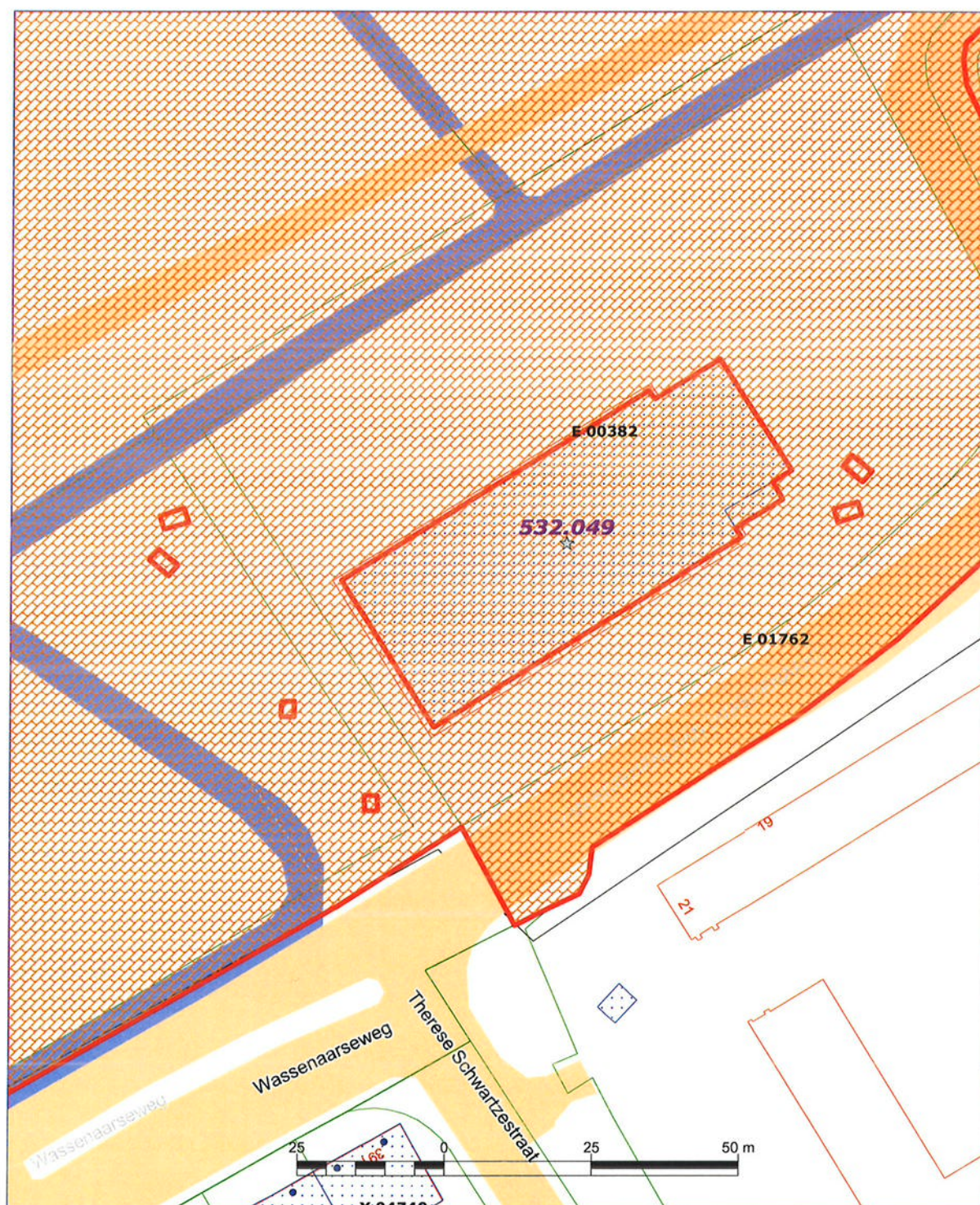
Geconcludeerd kan worden dat de in dit besluit aangegeven waarden bescherming op grond van de Monumentenwet 1988 rechtvaardigen.

De bijgevoegde kaart maakt deel uit van dit besluit.

— begrenzing rijksmonument
999999 rijksmonumentnummer
— kadastraal perceel
A 00000 perceelnummer

Scale 1: 1.000

printdatum: 11-11-2013

